

Veileder: Et trygt og godt barnehagemiljø

Formål

Ansatte i barnehagen og skolen har et stort ansvar å fylle. Hovedmandatet er å legge til rette for barns og elevers læring og utvikling. En viktig forutsetning for god læring og utvikling er opplevelsen av å ha det trygt og godt. Et trygt og godt barnehage- og skolemiljø er grunnmuren i en god barnehage og skole.

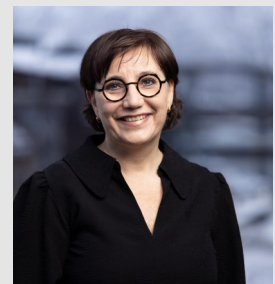
Hjem, fritid, barnehage og skole er hovedarenaene i barn og unges oppvekstmiljø. Barn og unge tilbringer store deler av tiden i barnehagen og på skolen. Gjennom sine møter med oss, sine jevnaldrende, medelever og omgivelser, former og utvikler de seg til den de skal bli som voksen. De lærer hvem de er i seg selv, og hvem de er i møte med andre. Opplevelsene barn og unge har i barnehagen og skolen setter viktige avtrykk.

Foreldre og foresatte sender oss det kjæreste de har, og er nødt til å stole på at vi tar godt vare på barna deres i den tiden de er hos oss. Barn og unge kommer til barnehagen og skolen med seg selv, sin historie og sine forutsetninger. De er avhengig av å bli tatt imot av varme og kloke voksne, som møter de som de er og med de behovene de har for omsorg.

Barnekonvensjonen, barnehageloven, opplæringsloven og forskrifter lovfester barn og unges rett til å ha det trygt og godt. Barn og unge har rett til å få omsorgen de trenger i barnehagen og på skolen. Vi har plikt til å ta vare på barndommen og barndommens egenverdi for alle barn og unge.

Denne veilederen finnes i to utgaver; en for ansatte i barnehage og en for ansatte i skole. Veilederen trekker frem og forklarer sentrale begreper, rettigheter og plikter i arbeidet for å fremme trygge og gode barnehage -og skolemiljø. Formålet er å bidra til at alle ansatte i barnehager og skoler i Tromsø kommune er godt kjent med ansvaret og pliktene de har for å sikre at alle barn og unge det trygt og godt.

Kari Henriksen
Avdelingsdirektør for oppvekst, utdanning og kultur

Hvordan bruke veilederen

Denne veilederen er laget for alle ansatte i barnehage. Veilederen kan brukes som et oppslagsverk og et verktøy for å støtte barnehagens ansatte og ledelse i arbeidet med barns barnehagemiljø. Barnehagens ledelse har ansvar for å gjøre veilederen kjent og tilgjengelig for sine ansatte.

Veilederen er delt inn i seks deler:

Del 1: Lovverket

Del 1 (blå del) inneholder en gjennomgang og fortolkninger av lovverket, og setter barnekonvensjonen i sammenheng med barnehageloven og forskrifter (rammeplanen).

Del 2: Definisjoner og begreper

Del 2 (oransje del) definerer og forklarer sentrale begreper vi trenger i arbeidet med barnas barnehagemiljø.

Del 3: Forebyggende arbeid

Del 3 (grønn del) handler om det forebyggende arbeidet, og beskriver hvordan vi kan jobbe kontinuerlig og systematisk med barnas barnehagemiljø gjennom bruk av FFSS-modellen.

Del 4: Aktivitetsplikten og andre plikter

Del 4 (gul del) forklarer og beskriver aktivitetsplikten og delpliktene steg for steg. Den tar for seg hva pliktene innebærer, og hva vi må gjøre for å oppfylle dem.

Del 5: Verktøykasse

Del 5 er en verktøykasse med skjemaer, rutiner og prosedyrer for arbeidet med barnas barnehagemiljø.

Del 6: Ressurser

Del 6 inneholder tips til ressurser og ressursbanker som kan brukes i arbeidet med barnas barnehagemiljø.

Innholdsfortegnelse

Del 1: Lovverket

Barn og unge som sårbar gruppe	6
De fire generelle prinsippene	7
Retten til privatliv	7
Barn med nedsatt funksjonsevne	8
Rettigheter plikter og ansvar	8

Del 2: Definisjoner og begreper

Trygt og godt barnehagemiljø	10
Fellesskap og utenforskap	11
Indirekte og direkte krenkelser	14
Mobbing og mobbeatferd	14
Nulltoleranse mot krenkelser	15
Subjektive opplevelser og objektive vurderinger	16
Normflytende tendenser og normalisering av normbrytende atferd	17
Særskilt sårbare barn	18
Kjennetegn hos den profesjonelle voksne	19

Del 3: Forebyggende arbeid

Å forebygge gjennom å fremme	20
Tiltak og strategier	21
FFSS-modellen	22
Forutsetninger for kvalitet i arbeidet med FFSS-modellen	23
Hjem-barnehagesamarbeid - en forutsetning for å lykkes	24

Del 4: Aktivitetsplikten og andre plikter

Mistanke om at et barn ikke har det trygt og godt	26
Følge med-plikten	27
Gripe inn-plikten	28
Varslingsplikten	28

Varsle barnehageeier	28
Undersøkelsesplikten	29
Tiltaksplikten	29
Dokumentasjonsplikten	30
Tiltaksplanen	30
Skjerpet aktivitetsplikt	32
Informasjonsplikten	32
Del 5: Verktøykasse	
Oversiktsskjema aktivitetsplikten	35
Omni-trappa	36
FFSS-skjema med hjelpespørsmål	37
Forslag til innhold i dialogavtaler	38
Hvordan varsle barnehageeier om alvorlige krenkelser eller mistanke om/kjennskap til at ansatt krenker barn	39
Sjekkliste aktivitetsplikten ansatte	40
Sjekkliste aktivitetsplikten styrer	41
Sjekkliste aktivitetsplikten barnehageeier	41
Rutine for å forebygge krenkende atferd og mobbing	42
Rutiner for å avdekke krenkelser og mobbing	43
Rutine for å håndtere krenkelser og mobbing	44
Del 6: Ressurser	
Kommunale ressurser	46
Tilgjengelige ressurser utenfor Tromsø kommune	48
Andre tilgjengelige ressurser	48
Litteratur	49

Loverket

Barn og unge som sårbar gruppe

Barnerettighetene skal beskytte barn, og fremme deres interesser som individer. Barn og unge er som gruppe særlig sårbar¹. Barn kan ikke slutte i barnehagen, flytte fra en vanskelig familiesituasjon eller hevde sin rett når noe føles urettferdig, slik som voksne kan. Mange barn er heller ikke kjent med egne rettigheter. Barn er avhengig av at andre fremmer og ivaretar deres interesser, rettigheter og behov.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) er en internasjonal avtale om barns rettigheter, som også Norge har forpliktet seg til. Den ble innført som norsk lov i 2003.

Barnekonvensjonen har en spesiell status blant Norges lover, og har forrang foran andre lover. Det betyr at dersom andre lover kommer i konflikt med barnekonvensjonen, er det barnekonvensjonen som skal vektes. Barnehageloven må derfor ses i sammenheng med barnekonvensjonen. Vi kan også kjenne igjen prinsippene i barnekonvensjonen i barnehageloven og rammeplanen.

De fire generelle prinsippene

Barnekonvensjonen inneholder fire generelle prinsipper, som skal brukes som utgangspunkt til å forstå de andre bestemmelsene i barnekonvensjonen. Disse generelle prinsippene er:

- Retten til ingen diskriminering innebærer at alle barn skal ha likeverdige muligheter og lik mulighet til godene i fellesskapet. Ingen barn skal behandles urettferdig, uansett grunn. Retten til ingen diskriminering betyr at alle rettighetene gjelder alle barn, helt uavhengig av hvem de er, hvor de bor, hvilket språk de snakker, hvilken religion de har, hva de tenker, hvordan de ser ut, hvilket kjønn de har, om de har en funksjonsnedsettelse, om de er rike eller fattige, hvem deres foreldre er eller hva deres foreldre tror på eller gjør.²
- Prinsippet om barnets beste innebærer en vurdering av hva som er barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser og handlinger som berører barn. For å vurdere hva som er barnets beste, må flere hensyn tas, blant annet hva barnet selv mener om saken, hva

¹ Reddbarna.no, «Hva er barnekonvensjonen?»

² Barnekonvensjonen artikkel 2

barnets foreldre eller foresatte mener er best for barnet, hva fagmiljøer eller andre fagkyndige mener er best for barnet, hvilken vekt barnets mening bør ha i saken og en helhetlig vurdering av hensyn til andre parter og helheten i situasjonen. Fordi barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, skal det sterke hensyn til for å sette barnets beste til side.³

Respekten for barns meninger innebærer en rett til medvirkning i eget liv. Barn skal oppleve at deres stemme, initiativ og meninger respekteres og betyr noe i deres hverdag. De skal få erfare at de kan være med på å påvirke og medvirke i eget liv og hverdag. Barn har rett til å bli hørt i alle saker som angår dem. Barn har ikke en plikt til å uttale seg, men rett til *muligheten* til å uttale seg om det de mener er viktig. Det betyr at de ikke må uttale seg om alle sider av en sak, eller ha en formening om løsningen av saken. Barnet har rett til å uttale seg fritt, uten at de skal tillegges ansvar eller fordømmes for sine ytringer, og de skal ha informasjon om at de har lov til å uttale seg fritt. En forutsetning for å oppfylle denne rettigheten er at barnet får tilstrekkelig og tilpasset informasjon om saken. Barnets mening skal tillegges vekt etter alder og modning.⁴

Retten til liv, overlevelse og utvikling innebærer at alle barn har rett til å bli tatt godt vare på, slik at vi sikrer best mulig overlevelse, vekst og utvikling. Dette innebærer alle sider av deres behov for omsorg, vekst, læring og utvikling, både fysisk, psykisk og åndelig, og på alle arenaene barn og unge oppholder seg. Barn og unge har rett til å få utvikle seg og realisere sine evner, talenter og potensialer. Det handler om retten til å få høre til i omgivelser som fremmer helse, læring og trivsel. Dersom vi identifiserer faktorer som truer barns vekst og utvikling, skal vi sette inn tiltak for å bedre situasjonen.⁵

Retten til privatliv

I Tromsø kommune vedtok Oppvekst- og utdanningsutvalget 11.06.21 at alle styringsdokumenter på oppvekstfeltet skal være i tråd med barnerettighetene.

I tillegg til de fire generelle prinsippene, vektlegger vedtaket barnekonvensjonens artikkel 16, retten til privatliv.

Retten til privatliv innebærer at barn har rett til at informasjon om privatliv, familie og annen privat informasjon beskyttes for spredning og rykter. Videre har barn rett til å vite hvilken informasjon og kommunikasjon om dem som lagres, og hvem som får se det. Det innebærer også, i tråd med modenhet og alder, en rett til å verne om sitt privatliv ved å være med på å bestemme hvordan og til hvem informasjon om seg selv skal deles og lagres. Det betyr at vi som ansatte i barnehagen har en plikt til å beskytte privat informasjon som barn deler med oss, og at vi ikke ukritisk deler disse videre med andre kolleger eller foreldre uten at barnet er informert om det.⁶

³ Barnekonvensjonen artikkel 3, grunnloven § 104.

⁴ Barnekonvensjonen artikkel 12, grunnloven §§ 104 og 109

⁵ Barnekonvensjonen artikkel 6 og grunnloven § 109

⁶ Barnekonvensjonen artikkel 16

Barn med nedsatt funksjonsevne

I Tromsø kommune vedtok Oppvekst- og utdanningsutvalget 26.01.24 at intensjonen i CRPD skal fremmes i arbeidet med trygge og gode barnehagemiljøer og retten til ingen diskriminering. FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2006, og trådte i kraft i 2008. Hovedmålet er å motvirke diskriminering på grunn av nedsett funksjonsevne. Norske myndigheter har vært forpliktet til å følge konvensjonen siden Norge ratifiserte den i 2013. Veilederen gir forslag og råd om hvordan personalet kan skape et trygt og godt miljø hvor alle barn kan utvikle seg i trygge omgivelser med utfordringer tilpasset enkeltbarnet.

Intensjonen bak er å sikre at personer med funksjonsnedsettelse får oppfylt sine menneskerettigheter.

Personalet skal sette søkelys på å inkludere barn med nedsatt funksjonsevne i alle aktiviteter og sørge for at de får samme muligheter som andre barn. Personalet skal også sørge for tilstrekkelig tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne, for eksempel ved å tilby hjelpemidler og tilpasse aktiviteter etter behov. Personalet skal jobbe for å øke bevisstheten omkring funksjonsnedsettelse og motvirke diskriminering og fordommer.

Rettigheter, plikter og ansvar

Rettigheter og plikter er to begreper som henger tett sammen. Som ansatt i barnehage utløser barns rettigheter en plikt for oss å følge opp. Vi er forpliktet til å følge opp rettighetene i barnekonvensjonen og barnehageloven med forskrifter (rammeplan).

Det er barnehageeier som har det *rettslige* ansvaret for at pliktene blir oppfylt.⁷

Det er styrer som har det *daglige* ansvaret for å påse at alle i personalet har nødvendig kunnskap og kompetanse, og at de får mulighet til å tilegne seg det, slik at de skal kunne følge opp sine ansvar og plikter. Styrers ansvar innebærer også å påse at arbeidet gjennomføres i henhold til krav og rutiner. Det er styrers ansvar å legge til rette for at personalet har tilstrekkelig tid og ressurser til å planlegge og gjennomføre en forsvarlig pedagogisk praksis.

Å prioritere dette arbeidet er en lederoppgave, i samarbeid med barnehagens personale. Barnehagen har mange oppgaver, og tid er en ressurs som oppleves som knapp. Arbeidet med barnehagemiljøet er blant barnehagens viktigste oppgave, og skal prioriteres høyt.

I de kommunale barnehagene ivaretas styrers ansvar og oppgaver av enhetsleder og fagleder. Hver barnehageenhet har en enhetsleder. Den enkelte barnehage har fagleder som ivaretar den daglige driften på vegne av enhetsleder.

Seksjonsleder barnehage ivaretar eiers oppgaver og ansvar.

⁷Prop. 96 L (2019-2020)

Barnehageeier

Med hjemmel i barnehageloven § 7 har barnehageeier ansvar for:

- at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og forskrifter

Med hjemmel i kommuneloven § 25-1 og barnehageloven § 9 har barnehageeier ansvar for systematisk internkontroll med barnehagene for:

- å sikre at lover og forskrifter følges
- å vurdere om kravene i barnehageloven med forskriftene til loven blir oppfylt
- å følge opp resultatene fra disse vurderingene

Styrer

Med hjemmel i barnehageloven kap. 8 har styrer ansvar for:

- arbeidet med barnehagemiljøet ved barnehagen: Alle barn har rett til et trygt og godt barnehagemiljø som fremmer helse, trivsel og læring
- å arbeide kontinuerlig og systematisk for å fremme helsen, miljøet og tryggheten til barna
- å varsle barnehageeier i alvorlige tilfeller
- dokumentere hvilke tiltak barnehagen planlegger å gjennomføre
- dokumentere hva barnehagen har gjort for å følge opp delpliktene i hver enkelt sak

Med hjemmel i barnehageloven § 43 har styrer ansvar for:

- å varsle barnehageeier i tilfeller der en ansatt krenker barn

Ansatte

Med hjemmel i barnehageloven §§ 41-42 har alle som jobber i barnehagen ansvar for:

- å følge med på om barn har et trygt og godt barnehagemiljø
- å gripe inn mot krenking som mobbing, vold, diskriminering og trakassering dersom det er mulig
- å varsle styrer dersom de får mistanke om eller kjennskap til at barn ikke har et trygt og godt skolemiljø. Alvorlige saker skal varsles straks.

Med hjemmel i barnehageloven § 43 har alle som jobber i barnehagen ansvar for:

- å varsle styrer straks dersom de mistenker eller ser at en ansatt utøver vold, mobber, diskriminerer eller trakasserer barn
- å varsle barnehageeier direkte dersom styrer krenker et barn

Definisjoner og begreper

Trygt og godt barnehagemiljø

§42 gir barna i barnehagen en individuell rett til å ha et trygt og godt barnehagemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Begrepet barnehagemiljø favner alle faktorer som inngår i det miljøet barn til enhver tid er en del av i barnehagen.

Begrepet kan sorteres inn i fire hovedkategorier: Læringsmiljø, fellesskap, trygghet og barnehagens ramme faktorer.⁸

Læringsmiljø viser til barnehagens klima for læring, og de rammene barnehagen skaper rundt barna. Tydelig og varm gruppeledelse, barnehagens inngående kjennskap til rammeplanen, helhetlig tilnærming til læring, varierte aktiviteter, realistiske forventninger til barnet og læringsfremmende aktivitetsvurderinger er eksempler på faktorer i et godt læringsmiljø.

Fellesskap handler om relasjoner mellom barn, relasjoner mellom barn og ansatte, og relasjoner mellom ansatte. Det handler om de mellommenneskelige forholdene, og samhandlingen mellom alle aktørene i fellesskapet. Åpen og tillitsfull samhandling mellom hjem, barnehage og barn, en kollektiv vi-følelse blant barna og en opplevelse av å være inkludert er eksempler på faktorer i et trygt fellesskap.

Trygghet viser til opplevelsen av emosjonell trygghet og fysisk sikkerhet i barnehagen. Opplevelsen av et forutsigbart læringsmiljø og fellesskap fremmer opplevelsen av trygghet.

Barnehagens ramme faktorer innebærer tilgang på materiell, personaltetthet, kompetanse i personalet, tilgang på rom og andre tilretteleggingsmuligheter. Utformingen av ute- og inneområder, tilrettelegging og vedlikehold er også en del av barnehagens ramme faktorer.

Opplevelsen av å ikke ha det trygt og godt kan ha mange ulike årsaker:

- Mobbing
- Krenkelser
- Utenforskap
- Utrygge venns relasjoner
- Opplever ikke mestring
- Utrygge på de voksne i barnehagen
- Mangel på forutsigbarhet
- Mangel på tilrettelegging
- Synes utetiden er skremmende
- Uro i barnegruppa
- Opplever andre barn som skremmende
- Får inn for mange inntrykk gjennom sansene
- Trenger mer hjelp til å regulere følelser
- Voksne som kjefter eller har andre uhensiktsmessige voksenstiler
- Føler seg annerledes og at en ikke passer inn
- Opplevelsen av å ikke bli likt

⁸Wang & Degol, 2016

Alle som er en del av barnehagen, er med på å påvirke barnehagemiljøet. Det er vi som ansatte som har ansvar for å legge til rette for, og skape rammene som gir et trygt og godt barnehagemiljø – både for det enkelte barn, den enkelte gruppe og barnehagen som helhet. Vi må ha et bevisst forhold til hva arbeidet konkret innebærer, og hva som skal til for å oppfylle retten til et trygt og godt barnehagemiljø.

Barn og barnegrupper har ulike behov. Det som fungerer for en gruppe, trenger ikke fungere for en annen. Arbeidet med å fremme et trygt og godt barnehagemiljø er et dynamisk og kontinuerlig arbeid, som må tilpasses de barna og rammene man har her og nå.

Felleskap og utenforskap

Å oppleve å være del av fellesskapet er et grunnleggende behov vi mennesker har. Å være del av et fellesskap innebærer en opplevelse av å få delta, få bidra og ha en betydningsfull plass. Det handler om opplevelsen av at det betyr noe om du er der eller ikke. Frykten for å falle utenfor sammen med behovet for å høre til, er en av de sterkeste drivkreftene vi mennesker har, og denne drivkraften får oss til å søke etter fellesskap og til å beskytte vår plass i fellesskapet.⁹

Frykten for å falle utenfor kan trigge stress og utrygghet hos barn. Det kan føre til at de velger ulike strategier for å sikre seg sin plass i fellesskapet. Noen ganger beskytter barn sin plass ved å holde andre utenfor, eller ved å hevde seg selv på bekostning av andre. I fellesskap som er preget av utrygghet i sosiale relasjoner, utenforskap og negative sosiale dynamikker, øker risikoen for at barn opplever eller utsetter hverandre for mobbeatferd og utenforskap.⁹

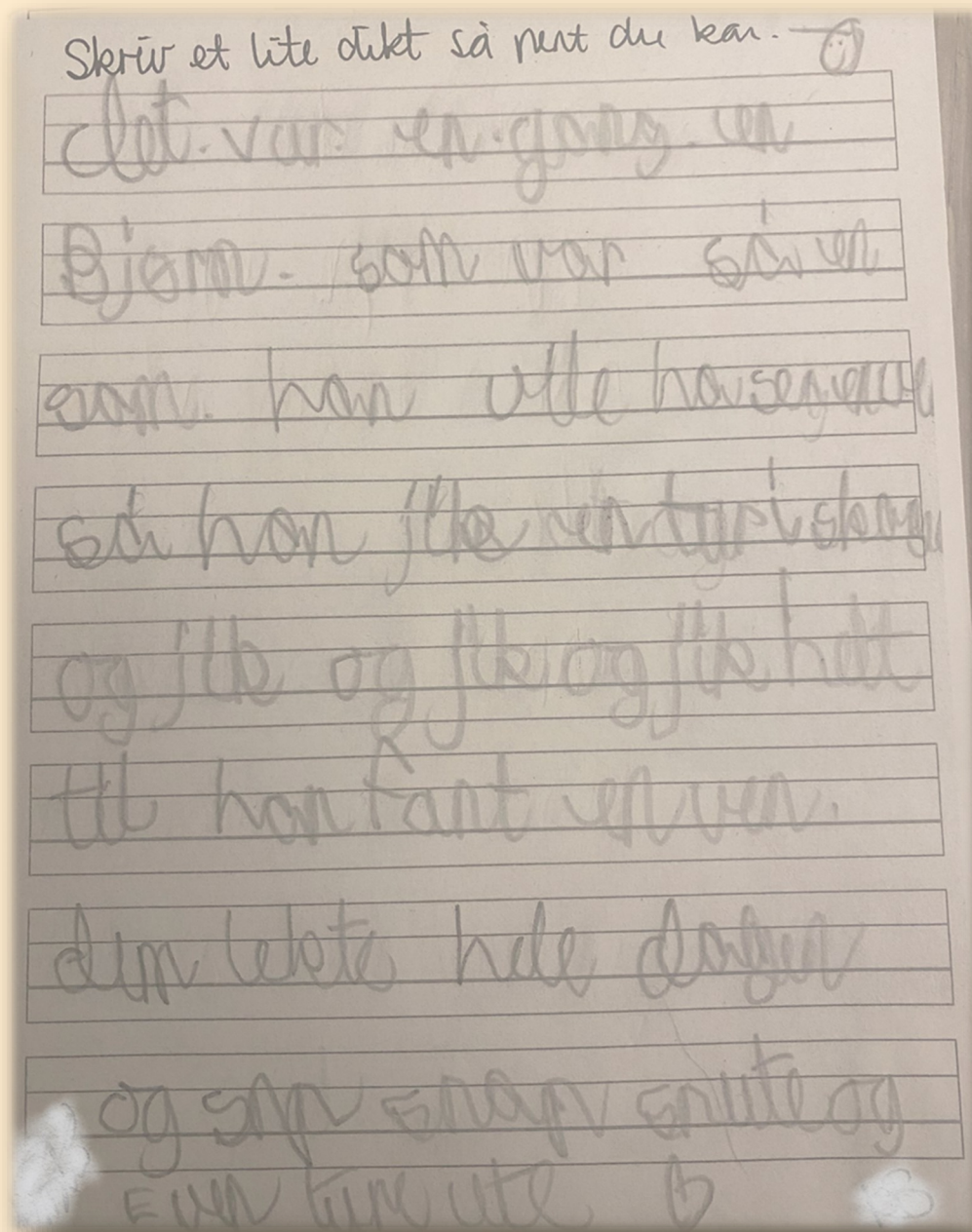
Å oppleve utenforskap er vondt og vanskelig. Det kan være lett å avskrive barnets opplevelse av utenforskap med at vi objektivt kan observere at barnet er sammen med andre, får lov til å delta i aktiviteter eller tilsynelatende trives sammen med andre. Sosiale relasjoner mellom mennesker består av flere usynlige og sterke sosiale mekanismer som knytter oss sammen, holder hverandre på avstand og rangerer oss med ulike statuser og roller. Mange barn opplever å få lov til å være med, uten at de egentlig opplever en reell tilhørighet eller medvirkning.

Utenforskap er et økende samfunnsproblem og øker risikoen for lavere livskvalitet, helseutfordringer, rus, kriminalitet og radikalisering.¹⁰

⁹ Hansen 2021

¹⁰ Norsk institutt for forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme

Dette diktet har vi gitt navnet «Historien om Bjørnen» og er skrevet av en elev på tredje trinn. Diktet har han diktet selv, og er en fortelling om hans opplevelser av utenforskap i friminuttene tidlig i skoleløpet.

«Det var en gang en Bjørn,

som var så ensom.

Han ville ha seg en venn.

Så han gikk en tur i skogen,

og gikk og gikk og gikk,

helt til han fant en venn.

Dem lekte hele dagen.

Og snipp, snapp, snute, og eventyret ute.»

Utenforskap kan oppleves og beskrives å flere ulike måter:

- Følelsen av å ikke høre til eller passe inn.
- Følelsen av å ikke få bidra eller delta på lik linje som de andre.
- Opplevelsen av at ingen sier hei til deg når du kommer.
- Opplevelse av å være mindre betydningsfull.
- Opplevelsen av å bli oversett eller usynliggjort.
- Opplevelsen av at dine forslag eller ideer sjeldent / aldri blir tatt hensyn til.
- Følelsen av at ingen bryr seg.
- Ensomhet.
- Manglende kontinuitet og gjensidighet i relasjoner.
- Mangel på forutsigbarhet og trygghet i relasjoner til de rundt deg.
- Opplevelsen av at ingen vil være sammen med deg/ ikke få være med de andre på det som skjer.

Frykten for å falle utenfor kan komme til uttrykk på mange ulike måter:

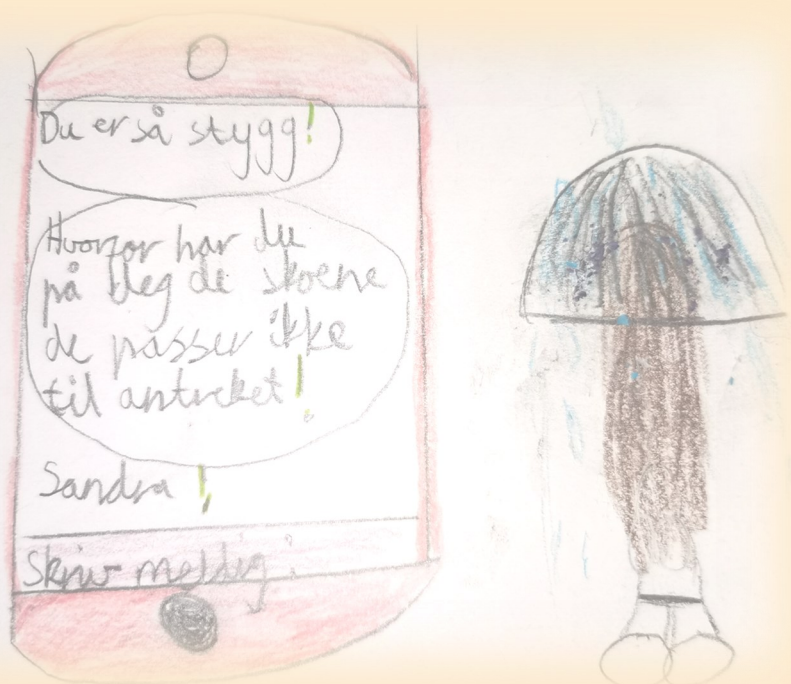
- Vondt i magen, hodet, trøtthet eller andre diffuse kroppslige plager.
- Ulike former for vegringsatferd
- Ta på seg ulike roller, som f.eks. «gruppens klovn», «den store, sterke og tøffe» eller «omsorgsgiver» for yngre barn.
- Velger selv å ikke delta, for å beskytte seg mot avvisning
- Peker ut andre som avviker for å avlede oppmerksomhet fra seg selv.
- Bli med på mobbeatferd eller å holde andre utenfor.
- Søke seg til fellesskap blant yngre barn.
- Emosjonelle reguleringsvasker.
- Søker seg til voksne.

Indirekte og direkte krenkelser

Direkte krenkelser er direkte negative handlinger eller verbale uttrykk som virker nedsettende, og krenker barnets verdighet, integritet eller plass i fellesskapet. Eksempler på direkte krenkelser kan være bruk av negative kommentarer eller kallenavn, handlinger som å ta ifra, å slå, å sparke eller himle med øynene.¹¹

Indirekte krenkelser er handlinger eller verbale uttrykk som indirekte påvirker individets integritet, verdighet eller plass i fellesskapet negativt. Indirekte krenkelser kan være vanskelig å peke på, konfrontere og ansvarliggjøre. Det er mønsteret og gjentakelser som gir opplevelsen av å bli krenket. Denne type krenkelser må ofte fortolkes, og det er gjennom det utsatte barns opplevelse og reaksjon at vi kan forstå at en indirekte krenkelse har skjedd. Eksempler kan være forskjellsbehandling, utdeling av negative sosiale roller, merkelapper, baksnakking, utestenging, usynliggjøring, ugyldiggjøring, nedgradering eller lignende. Det kan være at man forlater når en kommer inn i rommet, eller at man overser den andres ønsker eller innspill. Det kan også være at man lar være å gjøre handlinger man burde, som å la være å si hei eller inkludere i fellesskapet.¹¹

Krenkelser kan både oppstå som engangshendelser, og som gjentakende atferd. Både ansatte og barn kan ha atferd som virker krenkende på andre.

Mobbing og mobbeatferd

Hvordan vi definerer og forstår mobbing og mobbeatferd i barnehagen, påvirker vår evne til å gjenkjenne det når det oppstår. Mobbing er et fenomen som oppstår som en del av gruppedynamikker og relasjoner, og kan ta mange ulike former. Mobbing er en gruppeprosess som får store individuelle konsekvenser for den eller de som er utsatt.¹⁰ Mobbing i barnehagen kan defineres som:

¹¹Utdanningsdirektoratet (2017) Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehage-, skolemiljø, mobbing og andre krenkelser

«... handlinger fra voksne og/eller barn som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull person i fellesskapet og ha mulighetene til medvirkning.»¹³

Mobbing er en form for krenkelse som rammer et eller flere individer over tid, og som i høy grad krenker individets verdighet, integritet og plass i fellesskapet. Det er viktig at vi har en bred forståelse av hva mobbing er og hvordan det kan se ut, slik at vi kan gripe inn på tidligst mulig tidspunkt. Det er ingen krav om at barnehagen skal definere problemet som mobbing før de griper inn.

Begrepet mobbeatferd viser til den atferden vi kan beskrive for å konkretisere mobbing. Når vi kan konkretisere mobbing i atferd, er det lettere å se, snakke om og stoppe mobbing.

Mobbeatferd kan være både direkte og indirekte. Det kan være direkte krenkende handlinger, handlinger man unnlater å gjøre, som man burde gjort eller indirekte samhandlingsmønstre som gir den eller de som er utsatt en mindre fordelaktig posisjon eller rolle.

Barn og unge i vekst og utvikling utforsker og prøver ut strategier og handlingsmåter gjennom hele livet. Det er en del av det å være i vekst og utvikling. Noen ganger er denne atferden uønsket, og barn trenger at vi korrigerer, veileder og regulerer. Barn kan lyve, ta i fra andre, dytte, bryte avtaler, forstyrre. Mobbeatferd kan også være en del av denne utprøvingen, og krever korrigerende og regulering.

Nulltoleranse mot krenkelser

Vi som jobber i barnehagen skal ha nulltoleranse mot krenkelser, jf. Bhl. §41.

Om en handling er en krenkelse eller ikke, må ses i sammenheng med hvordan barnet blir påvirket av handlingen. Det må også ses i forhold til sammenhengen den forekommer i, og kunnskap om barnegruppa; som kunnskap om sårbarheter, utenforskap, sosiale relasjoner og sosiale roller.

Den tydelige holdningen til nulltoleranse mot krenkelser skal virke forebyggende gjennom tydelige og konsekvente forventninger og krav til atferd. Den skal også virke avvergende, gjennom at vi griper inn og stanser krenkelser som oppstår.

Å fremstå samlet, tydelig og konsekvent kan være utfordrende for oss som voksne. Det stiller store krav til kontinuerlig samarbeid og felles forståelse hos oss som ansatte i barnehagen.

Det kan oppleves vanskelig å sette grenser fordi vi er usikre på hvor grensa går. Grensene for hva vi skal ha nulltoleranse for må derfor være i bevegelse og ses i sammenheng med den barnegruppa vi har ansvaret for. Som voksne er vi også forskjellige, og har med oss ulike fortolkningsrammer, som gjør at vi kan fortolke situasjoner ulikt. Det er derfor nødvendig at vi regelmessig kartlegger hvordan mobbeatferd, krenkelser og utenforskap kan se ut i aktuelle barnegrupper med konkrete eksempler og beskrivelser. Hvem, hva og hvor er det risiko for at krenkelser oppstår?

Gjennom tydelig og felles holdning til nulltoleranse mot mobbing og krenkelser, modellerer vi forventninger til atferd. Voksne som fremstår som tydelige i forventningene og som reagerer konsekvent og hensiktsmessig når barn krenker, bidrar til å forebygge krenkelser og mobbeatferd.

¹² Restad og Sandsmark 2021

¹³ Lund, helgeland og Kovac 2017

Subjektive opplevelser og objektive vurderinger

Retten til å ha det trygt og godt i barnehagen er en individuell rettighet. Det innebærer at det er det enkelte barns subjektive opplevelse av trygt og godt som skal legges til grunn i vurderingen om rettigheten er brutt eller ikke. Et trygt barnehagemiljø innebærer blant annet et barnehagemiljø hvor barnet ikke kommer til skade og opplever barnehagen som et trygt sted å være. I noen tilfeller opplever barn barnehagen som et sted som er trygt, men ikke godt. Da er også barnehagens plikt til å handle utløst.⁷

Selv om barnets subjektive opplevelser skal legges til grunn, og utløser barnehagens plikt til å handle, må barnehagen gjøre grundige undersøkelser og objektive vurderinger av situasjonen. Disse objektive vurderingene skal gjøre barnehagen i stand til å handle i tråd med barnets beste og sette inn tiltak som er egnet til å gjenopprette barnets opplevelse av et trygt og godt barnehagemiljø.¹¹

Barn og unge i vekst og utvikling opplever, forstår og møter verden i tråd med sin utvikling og modenhet. Barn kan oppleve ytringer og handlinger som kan regnes som normalt sosialt samspill som krenkende. Av og til trenger barn og unge trening og støtte i sosialt samspill eller praktiske gjøremål for å oppleve barnehagehverdagen som trygg og god. I andre tilfeller opplever barn krenkelser av andre barn eller ansatte, som må stanses bestemt og følges nøye opp.

Det er barnets subjektive opplevelse som utløser barnehagens plikt til å handle (tiltaksplikten), men det er barnehagens objektive vurderinger som skal legges til grunn i valg av hvilke tiltak som regnes som egnet til å løse situasjonen.⁷

I tilfeller hvor et barn opplever seg krenket av en ansatt i barnehagen, er det særlig viktig å ha bevissthet om forskjellen på begrepene subjektiv opplevelse og objektiv vurdering. Det er ikke barnets subjektive opplevelse alene som avgjør om det har skjedd en krenkelse eller ikke. Barnet kan oppleve seg krenket av irettesettelser eller uenigheter, uten at det objektivt sett kan vurderes som en krenkelse. Om det har skjedd en krenkelse eller ikke, skal vurderes med utgangspunkt i en helhetlig vurdering av situasjonen, hvor både barnets subjektive opplevelse og en objektiv vurdering av situasjonen belyses.⁷

Normflytende tendenser og normalisering av normbrytende atferd

Barn og unge i vekst og utvikling prøver, feiler og øver seg på det sosiale samspillet med andre. De skal lære og øve seg på å være en del av en større helhet. De skal lære om normer og regler, å sette grenser for seg selv, respektere andres grenser, hevde seg selv, slippe andre til, på samarbeid og på å være en av flere i en gruppe. Barn og unge som tester, utfordrer og tøyser grenser er normalt og forventet, og et tegn på vekst og utvikling. I denne prosessen trenger barn og unge trygge og tydelige voksne som veileder og setter grenser. Barn og unge i vekst og utvikling trenger voksne som er til stede og involvert, som korrigerer, regulerer, forklarer og setter ord på opplevelser og hendelser.

Normalisering av normbrytende atferd er når en gruppe barn eller unge ikke lengre tester og tøyser normer og regler, men selv har tatt styringen. De har normalisert normbrytende atferd.¹⁴

Normalisering av normbrytende atferd rammer barn ulikt. Når grensene for hva som er lov og ikke lov viskes ut, kan normalisering av krenkelser oppstå. Dette kan føre til et svært krevende sosialt klima, og fremme mobbeatferd og krenkelser mot enkeltbarn som er vanskelig å oppdage, og vanskelig å si ifra om. Et slik klima vil være et brudd mot prinsippet om nulltoleranse mot krenkelser.

Normalisering av normbrytende atferd kan se ut på mange ulike måter:

- Egne regler for hvem som har lov til å være sammen og ikke.
- Generell holdning i gruppa om at man ikke trenger å høre etter beskjeder fra voksne.
- Generell holdning om at regler ikke gjelder.
- Generell bruk av kallenavn og skjellsord.
- Egne regler for hva som er lov og ikke.
- Normalisering av normbrytende språkbruk og utbredt bruk av kallenavn og skjellsord.
- Atferd som klapsing, klyping og dytting.
- Høylytt og plagsom atferd i fellesarealer.
- Skaper seg egne sosiale hierarkier.
- Mobbeatferd
- Barn som ødelegger, forstyrrer
- Kødning, bagatellisering

¹⁴ Omnimodellen.no: Steg 3: Normalisering av normbrytende atferd

Særskilt sårbare barn

Å være sårbar betyr å være utsatt. Når man er sårbar, er man mer utsatt for at uønskede hendelser eller belastninger oppstår. For eksempel kan man være mer utsatt for sykdom, ulike typer vansker, negative relasjoner mellom voksen – barn eller barn– barn. Når en først har en sårbarhet, kan man være utsatt for flere sårbarheter.⁷

Noen barn er mer sårbar enn andre. Noen er det hele livet, andre i kortere perioder eller i bestemte situasjoner. Vi som jobber i barnehagen må være bevisst på sårbarhet hos barn. Vår jobb er å vite hvem de særskilt sårbare barna er, og sette inn beskyttende tiltak slik at vi hele tiden jobber for å redusere risikoen for uønskede hendelser eller belastninger.

Vi må kjenne til faktorer som kan øke sårbarheten hos barn og unge. Sårbarhetsfaktorene kan knyttes til fire hovedområder: Det individuelle, familie, jevnaldrende og miljøet.⁷

Det individuelle	Familie	Jevnaldrende	Miljøet
<ul style="list-style-type: none">• sykdom/diagnoser• sosiale/ emosjonelle vansker• språkvansker• religion• seksuell orientering• kjønnsuttrykk• funksjonsevne	<ul style="list-style-type: none">• omsorgssvikt• psykisk sykdom• samlivsbrudd• rus• høyt konfliktnivå• lav sosioøkonomisk status• enslige foreldre• høyt konfliktnivå	<ul style="list-style-type: none">• tidligere utsatt for krenkelser• utfordring i å etablere og bli i stabile vennerelasjoner	<ul style="list-style-type: none">• fattigdom• kriminalitet• mangel på sosialt nettverk

Sårbarhetsfaktorene forsterkes hvis barnet ikke har det trygt og godt i barnehagen og øker risikoen for å oppleve utenforskap og/ eller andre krenkelser og mobbeatferd. Motsatt vil et trygt og godt barnehagemiljø være en beskyttende faktor.

Når vi kjenner til denne risikoen, medfører det en plikt til å følge ekstra godt med på hvordan sårbare barn har det, og til å følge med på at de får oppfylt sin rett til et trygt og godt barnehagemiljø. Vi har en særskilt omsorgsplikt ovenfor sårbare barn. Det er viktig å være bevisst på hvem de sårbare barna er, samtidig som de skal være en del av fellesskapet som alle de andre. Barnet er ikke sin sårbarhet, og selv om vi skal identifisere sårbarheter må vi ikke gjøre det til et stigma for barnet. Alle barn skal få vise alle sine gode sider og egenskaper i fellesskapet. Vi må være bevisst på at enkelte barn og grupper kan trenge noe mer enn andre.⁷

Kjennetegn hos den profesjonelle voksne

Når vi er på jobb i barnehagen vår, er vi på jobb i rollen som profesjonell voksen.⁷ Som profesjonell voksen er vi bevisst på hvordan våre handlinger, holdninger og møter med barn og foresatte representerer barnehagen og kommunen vår. I rollen vår jobber vi systematisk for å skape positive og gode relasjoner med barn gjennom å bry oss om alle, vise interesse for den enkelte, være støttende og ha forventinger om utvikling. Vi viser og modellerer vårt verdigrunnlag gjennom alle våre handlinger.

Har nødvendig kompetanse

Er kjent med sine plikter og ansvar, og oppfyller dem

Kjenner til barnehagens rutiner og prosedyrer, og følger dem

Jobber systematisk

Oppfyller følge med-plikten

Gjenkjenner og griper inn ved krenkelser

Tar i bruk tiltak og strategier som kan begrunnes i pedagogisk teori og forskning

Forebyggende arbeid

Å forebygge gjennom å fremme

Det forebyggende arbeidet har en sentral plass i barnehageloven. Barnehagen har en plikt til å forebygge brudd på retten til et trygt og godt læringsmiljø. Dette skal barnehagen gjøre ved å jobbe kontinuerlig og forebyggende, gjennom å fremme helse, trivsel, lek og læring for barna.

«§ 41.Nulltoleranse og forebyggende arbeid

Barnehagen skal ikke godta krenkelsen som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser.

Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.»¹⁵

Å jobbe forebyggende betyr å jobbe med tiltak og strategier som hindrer eller reduserer risikoen for at barn opplever at retten til å ha det trygt og godt blir brutt. Å fremme et trygt og godt barnehagemiljø innebærer tiltak og strategier for å øke opplevelsen av god helse, god trivsel, god lek og god læring. Disse to begrepene hører tett sammen. Et systematisk og langsiktig arbeid for å fremme helse, trivsel, lek og læring for barna er en god strategi for å forebygge at barn opplever at deres rett til å ha det trygt og godt blir brutt.

Arbeidet skal ikke være tilfeldig, men en integrert del av vår daglige praksis, og med oss i all planlegging, gjennomføring og evaluering. For å kunne jobbe langsiktig og systematisk må vi ha mål og plan for arbeidet og kontinuerlig evaluere kvaliteten. Systematisk arbeid krever ledelse, planlegging og oppfølging.

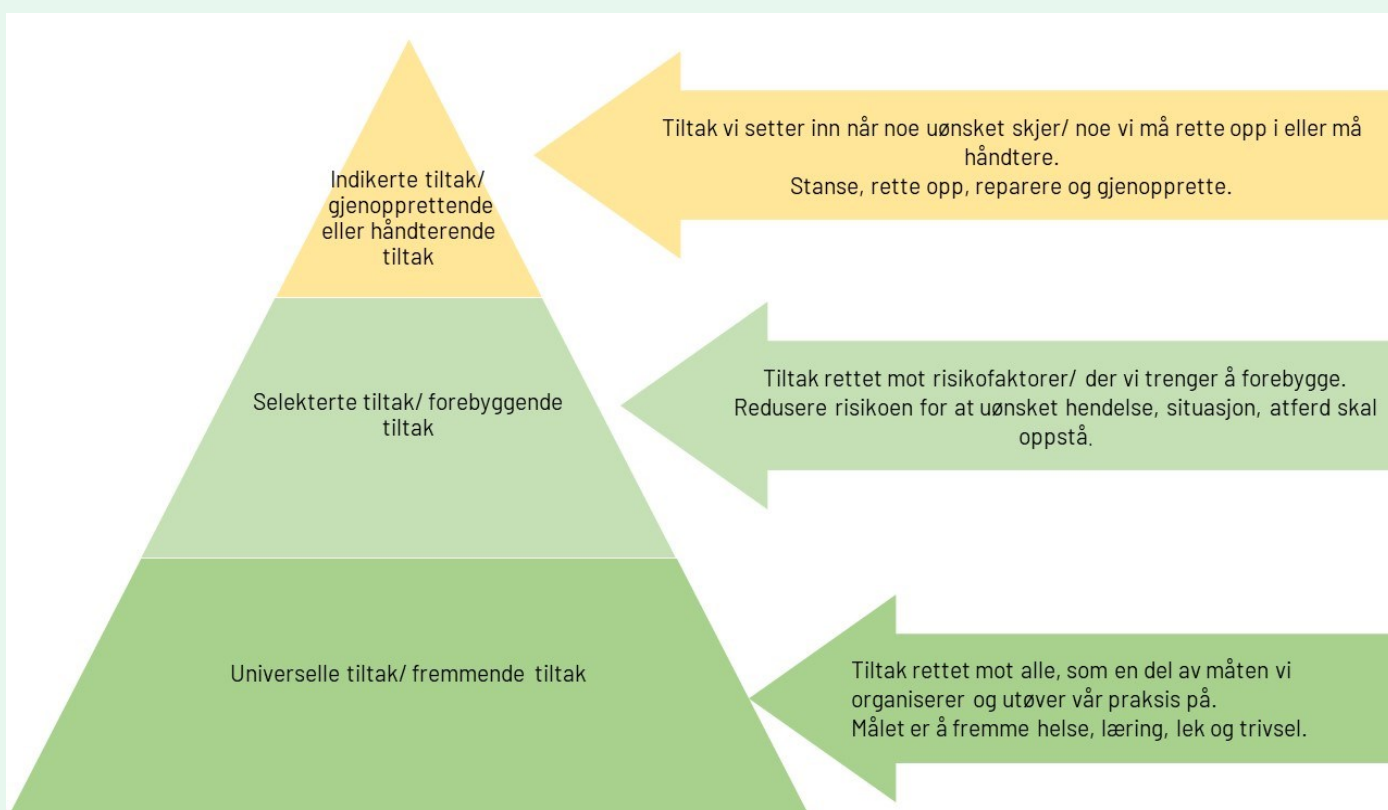
¹⁵ Barnehageloven §41

Tiltak og strategier

Tiltak er spesifikke aktiviteter og metoder vi bruker for å nå noen gitte målsetninger. Strategier er framgangsmåter og handlinger vi kan bruke i ulike situasjoner eller utfordringer vi står i.¹⁶

Vi kan bruke tiltak og strategier med mål om å fremme et trygt og godt læringsmiljø. Vi kan også bruke tiltak og strategier for å forebygge og redusere risikoen for at uønskede hendelser skal oppstå. Når retten til å ha et trygt og godt barnehagemiljø er brutt, kan vi også sette inn tiltak for å gjenopprette, reparere eller håndtere årsaken til at det ikke er trygt og godt.

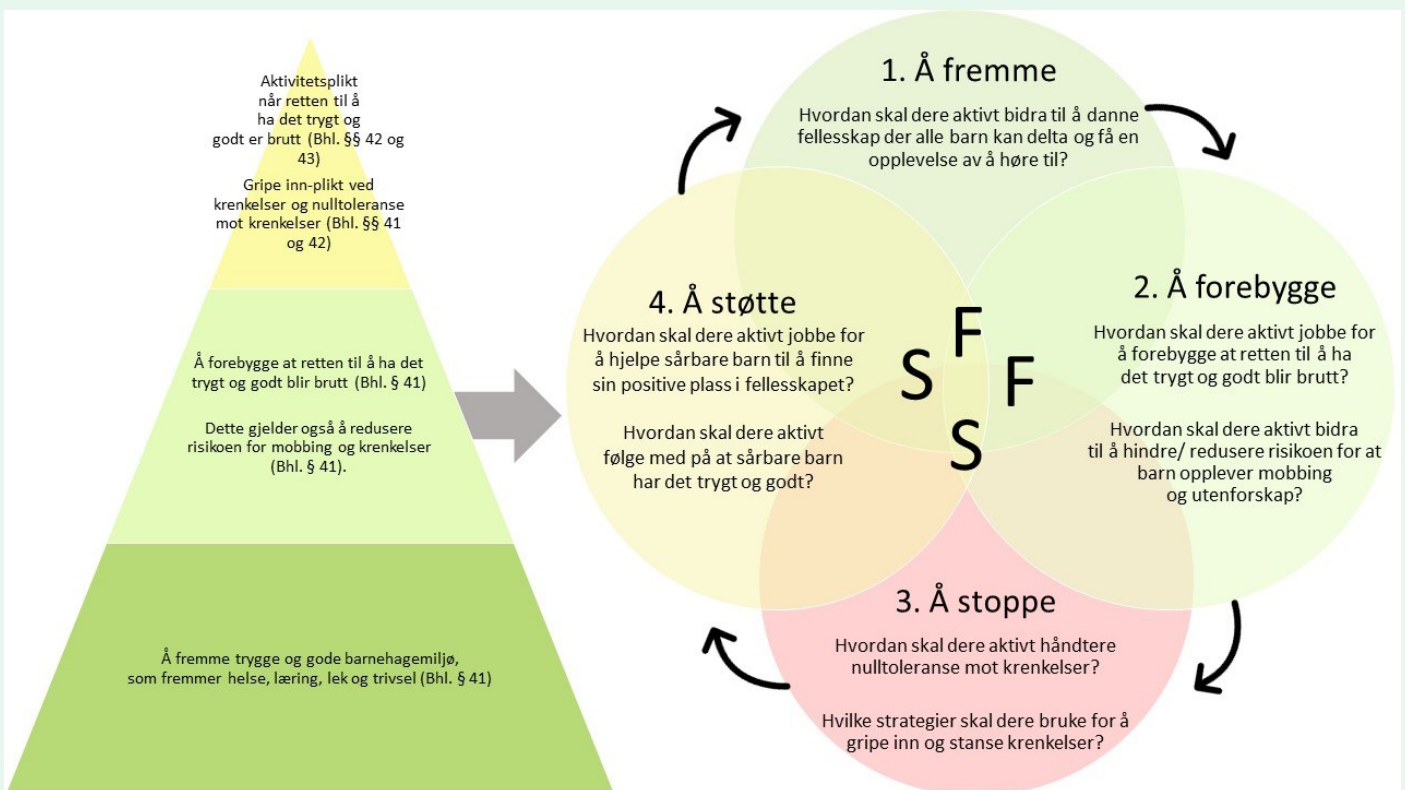
Vi kan sette disse nivåene av tiltak opp i en trekantfigur. Figuren synliggjør tyngden og størrelsen tiltakene bør ha. Dersom tiltakene på nederste nivå er av høy kvalitet og gjennomføres systematisk og med god praksis, vil behovene for tiltak på de øvrige nivåene reduseres. På samme måte vil tiltak av høy kvalitet på forebyggende nivå, redusere behov for tiltak på øverste nivå.

I arbeidet med barnehagemiljøet må alle disse nivåene av tiltak tas i bruk fra tid til annen. Som en hjelp til å jobbe kontinuerlig og systematisk for å fremme et trygt og godt barnehagemiljø, kan vi ta i bruk FFSS-modellen.

FFSS-modellen¹⁷

FFSS er forkortelser for verbene å fremme, å forebygge, å stoppe og å støtte. FFSS-modellen er et verktøy for å operasjonalisere pliktene til det forebyggende arbeidet i barnehageloven, og skal hjelpe oss i det kontinuerlige og systematiske arbeidet. FFSS-modellen kan brukes som et planleggingsverktøy for å planlegge hvilke aktiviteter og tiltak man kan ta i bruk for å oppfylle pliktene etter kapittel 8 i barnehageloven. Prinsippene i FFSS-modellen bør brukes gjennom hele barnehagedagen og i alle aktiviteter, både organiserte og uorganiserte.

¹⁷Omnimodellen.no: Arbeidsmodellen FFSS

Forutsetninger for kvalitet i arbeidet med FFSS-modellen er:

Regelmessighet og tid:

De ansatte får regelmessig og ofte nok muligheten til å drøfte, analysere og planlegge det systematiske arbeidet med barnehagemiljøet sammen.

Alles rolle og innspill er betydningsfull:

Vi ser ulike deler og sider av hverdagen, og spiller ulike roller i barnas liv. Alles rolle og innspill i arbeidet er betydningsfullt og viktig. For å skape felles forståelse og trygghet i rollen som profesjonell voksen kreves det at alle får og tar del i arbeidet.

Felles forståelse og handlingsstrategier:

Felles forståelse, felles handlingsstrategier og arbeid for å sikre at alle vet hva som forventes av dem og hvordan det skal gjennomføres er en forutsetning for å lykkes.

Handlingsrettet arbeid:

Arbeidet tar utgangspunkt i den aktuelle barnegruppens behov og forutsetninger, og har form av å være så handlingsrettet som mulig.

Kontinuerlig arbeid:

Arbeidet foregår bevisst og aktivt – hele tiden.

Ledelse:

Det er et lederansvar å påse at arbeidet prioriteres og gjennomføres tilstrekkelig, hensiktsmessig og pedagogisk forsvarlig.

Hjem – barnehagesamarbeid – en forutsetning for å lykkes

I arbeidet med å fremme trygge og gode barnehagemiljø, står hjem – barnehagesamarbeidet sentralt.

Foreldre og foresatte er den viktigste samarbeidspartneren til barnehagen. Det er hjemmet som har hovedansvaret for barnas oppdragelse. Barnehagens hovedansvar er barns læring og utvikling. Barna bruker store deler av livet sitt i Barnehagen, og et tett samarbeid er derfor nødvendig for begge parter. Samarbeidet trekkes frem i barnehagelovens formålsparagraf som et særlig viktig prinsipp.

Et godt hjem – barnehagesamarbeid fremmer barns læring, opplevelse av støtte og trivsel. Et hjem – barnehagesamarbeid av høy kvalitet fremmer:¹⁸

- Barnets læringsutbytte
- Bedre selvregulering
- Bedre trivsel i barnehagen
- Færre atferdsproblemer
- Økt ønske om å være i barnehagen
- Bedre relasjoner til andre barn og voksne
- Bedre konsentrasjon
- Positiv holdning til barnehagen
- Et positivt barnehagemiljø

Det er barnehagen som har hovedansvaret for å fremme for et godt hjem – barnehagesamarbeid, gjennom god informasjon, reell mulighet for dialog og reell mulighet for medvirkning.¹⁹

I løpet av barnehageåret 2023/2024 vil det utarbeides en egen veileder for hjem – skolesamarbeid, og hjem – barnehagesamarbeid i Tromsø kommune.

Et godt hjem – barnehagesamarbeid kjennetegnes av:

- Samarbeid både på individ og gruppenivå.
- Regelmessig og godt samarbeid og dialog mellom foreldre/foresatte og barnehagen.
- Barnehagen formidler tydelige ønsker og forventninger til foreldre – og foresattegruppa.
- Avtale om dialog og forventninger til hverandre.
- Barnas barnehagemiljø og læringsmiljø er et viktig tema for dialog.
- Takhøyde og rom for tilbakemeldinger mellom hjem og barnehage.
- Tillit og åpenhet.
- Ansatte i barnehagen forstår sin rolle som den profesjonelle i møtet med foreldre og foresatte.
- Foreldre og foresatte som tar kontakt med barnehagen med bekymringer, møtes med åpen og lyttende holdning, anerkjennelse og respekt.
- Barnehagen erkjenner og respekterer barnet og hjemmets opplevelser.
- God informasjon og tilbakemeldinger om hverdagen i barnehagen.

Aktivitetsplikten og andre plikter

Mistanke om at et barn ikke har det trygt og godt

Når vi får mistanke om at et barn ikke har det trygt og godt i barnehagen, utløses aktivitetsplikten. Vi kan få mistanke på flere måter:

- Gjennom observasjoner og vurderinger av enkeltbarn og barnegrupper i barnehagen, eller gjennom andre undersøkelser gjort av barnehagen.
- At barnet gir uttrykk for det selv.
- At foreldrene/ foresatte gir uttrykk for det på vegne av barnet.
- At andre barn meddeler sin bekymring

Vi trenger ikke være sikker på at retten til å ha det trygt og godt er brutt. Har vi mistanke om det, eller mistanke om at retten til å ha det trygt og godt står i fare for å bli brutt, er aktivitetsplikten utløst. **Det skal være lav terskel for å undersøke og sette inn tiltak etter aktivitetsplikten.**⁷

Aktivitetsplikten består av fem delplikter:

- Følge med-plikten
- Gripe inn-plikten
- Varslingsplikten
- Undersøkelsesplikten
- Tiltaksplikten

Barnehagen har også en plikt til å dokumentere at aktivitetsplikten oppfylles (dokumentasjonsplikten) og plikt til å informere (informasjonsplikten) barn og foresatte om barnas rettigheter og aktivitetsplikten.

De tre første pliktene i aktivitetsplikten (følge med, gripe inn og varsle) skiller seg fra de andre. Disse tre pliktene gjelder alle ansatte, og til enhver tid. Barnehagen må dokumentere og vise hvordan det er planlagt at alle ansatte skal oppfylle disse pliktene gjennom sitt daglige arbeid i barnehagen. Disse tre pliktene gjelder *alle ansatte*, også ansatte som ikke er direkte knyttet til pedagogisk arbeid med barn, som for eksempel vikarer, kokk, renholdspersonale, vaktmester eller andre som har oppdrag i barnehagen i løpet av barnehagedagen.

Følge med-plikten skiller seg særlig ut, da denne regnes som en forutsetning for aktivitetsplikten.⁷

Følge med-plikten

Følge med-plikten gjelder alle ansatte, hele tiden. Plikten innebærer aktivt å følge med på hvordan barna i barnehagen har det, for å sikre at de får oppfylt sin rett til et trygt og godt barnehagemiljø. Følge med-plikten er streng, og krever at vi aktivt undersøker og oppsøker informasjon om hvordan barna opplever sitt barnehagemiljø. Vi har plikt til å vite!

Følge med-plikten er en individuell plikt. Det betyr at hver enkelt ansatt har et selvstendig ansvar for å følge med. Dette gjelder også for ansatte i stillinger som assistenter, renholdere og vaktmestere. Barnehagen skal ha rutiner som sikrer at også disse ansatte får opplæring og kunnskap i å oppfylle følge med-plikten.

Plikten til å følge med gjelder ovenfor alle barn. Det betyr at vi også har plikt til å følge med på barn på andre baser/avdelinger. Dersom vi får mistanke om at barn på en annen base/avdeling enn den vi til daglig tilhører, ikke har det trygt og godt, har vi et individuelt ansvar for å gripe inn og varsle om det til styrer.

Å oppfylle følge med-plikten krever godt samarbeid og felles forståelse i personalgruppa. Barnehagen må ha et system som sikrer at hver ansatt vet hvordan de skal oppfylle følge med-plikten både individuelt, som team og som skole. Barnehagen bør jobbe med observasjonskompetanse. Både systematisk observasjon og den daglige tilfeldige observasjonen gir viktig informasjon om barnas barnehagemiljø.

Vi har en særlig omsorgsplikt ovenfor sårbare barn. Det medfører at vi har en strengere plikt til å følge med på hvordan sårbare barn i barnehagen har det. Vi skal følge ekstra godt med på om de får oppfylt sin rett til å ha det trygt og godt. Dette krever at barnehagen identifiserer barn med sårbarheter.

Barnehagen skal på eget initiativ sette inn undersøkelser og tiltak etter aktivitetsplikten, dersom følge med-plikten gjør at man blir oppmerksom på forhold som kan føre til at retten til å ha det trygt og godt blir brutt. Dette gjelder også selv om barnet eller foresatte motsetter seg det.⁷

- Observere barna både systematisk og i aktivitet.
- Tolke barnas språk og uttrykk gjennom ord, følelser og atferd.
- Stille åpne spørsmål og være nysgjerrig.
- Gjennomføre barnesamtaler hvor barnet får uttrykke sine egne opplevelser.
- Kartlegge relasjoner.
- Følg med på gruppedynamikk og aktiviteter.
- Samarbeide, samtale og reflektere i kollegiet.
- Risiko og sårbarhetsanalyser.
- Oppsøke kunnskap og informasjon om hvordan barna har det.
- Vis at du er til stede og bryr deg.

Husk! Vi må skille mellom våre observasjon og fortolkninger, og barnas opplevelse.

Gripe inn-plikten

Gripe inn-plikten gjelder alle ansatte og er en individuell plikt. Plikten utløses når et barn blir utsatt for krenkelser, og innebærer å gripe inn og stanse krenkelsen der og da. Gripe inn-plikten hører tett sammen med prinsippet om nulltoleranse mot krenkelser. Det skal være lav terskel for å gripe inn, og barnehagen skal etterstrebe så lik terskel som mulig hos alle ansatte.

Personalet i barnehagen bør øve seg i fellesskap på ulike pedagogiske strategier for å gjenkjenne krenkelser, og for å gripe inn, som ivaretar både den som blir krenket og den som krenker. Barna i barnehagen trenger tydelige, men varme og rause veiledere, som bidrar til å fremme læring og utvikling i alle sine møter med barn.⁷

Varslingsplikten

Varslingsplikten gjelder alle ansatte, og er en individuell plikt. Dersom en ansatt får mistanke om at et barn har fått retten til å ha det trygt og godt brutt, eller står i fare for å bli brutt, har man plikt til å snarest varsle styrer. Vi trenger ikke være sikker og vi trenger ingen bevis for at retten er brutt. Det holder at vi har en mistanke. Det skal være lav terskel for å varsle.

Styrer dokumenterer alle varsler og følger opp at saken undersøkes videre i henhold til aktivitetsplikten.

Foreldre og foresatte er barnets viktigste talsperson og barnehagens viktigste samarbeidspartner. Det er viktig at også foreldre/ foresatte snarest får vite at barnehagen mistenker at retten til å ha det trygt og godt er brutt, og hvorfor.

Hva som regnes som *snarest* må ses i sammenheng med mistankens alvorlighetsgrad. I alvorlige tilfeller vil snarest innebære *med en gang*. I andre tilfeller kan snarest bety ved neste mulighet i løpet av arbeidsdagen, eller ved arbeidsdagens slutt. Har mistanken oppstått på slutten av en arbeidsdag, kan snarest også være ved arbeidsdagens start neste dag.⁷

Å varsle barnehageeier

I alvorlige tilfeller skal styrer også varsle barnehageeier når retten til et trygt og godt barnehagemiljø er brutt. Hva som regnes som alvorlige tilfeller kan være:

- Saker som er særlig voldelige.
- Hvis flere barn er involvert i mobbing eller utestengelse av et barn.
- Krenkelsene har pågått over lang tid uten at barnehagen har klart å løse saken.
- Ved mistanke om eller kjennskap til at ansatte krenker barn.⁷

I tilfeller der det er styrer som krenker et barn, har den ansatte en individuell plikt til å varsle barnehageeier om saken. I Tromsø kommune benyttes avvikssystemet Compilo. Alle ansatte har tilgang til Compilo, og benytter sin tromkom-konto for pålogging. Se veiledning for varsling i del 5.

Undersøkelsesplikten

Ved mistanke om at et barn ikke har det trygt og godt skal barnehagen undersøke saken snarest. Hva som ligger i begrepet *snarest* må vurderes opp mot sakens alvorlighetsgrad, påvirkningen det har på barnet og kompleksiteten i saken.

Gode undersøkelser og gode analyser er en forutsetning for at vi forstår saken riktig og kan sette inn gode og riktige tiltak. Det er derfor viktig at barnehagen tar seg tilstrekkelig med tid til å undersøke saken godt nok. Samtidig er det viktig at barnehagen ikke bruker uhensiktsmessig lang tid på undersøkelser og kommer for sent i gang med tiltak.

Noen ganger må vi vurdere å sette inn noen kortsiktige og akutte tiltak, mens vi bruker tid til å undersøke saken godt.

Barnehagen trenger ikke gjennom sine undersøkelser å bevise mobbing eller krenkelser. Det er tilstrekkelig at barnet gir uttrykk for, og opplever, at skolemiljøet ikke er trygt og godt, for å konkludere med at tiltaksplikten er utløst. Det skal være lav terskel for å sette inn tiltak.⁷

I undersøkelsene skal det komme frem hvordan man har hentet inn og vurdert barnets egen mening og opplevelse av situasjonen. Barnets egne meninger skal tillegges vekt og være en viktig del i vurderingen av hva som er barnets beste i situasjonen. Foreldre/ foresattes opplevelser og vurderinger er sentrale deler av barnehagens undersøkelser, sammen med systematiske observasjoner og analyse av situasjonen.⁷

Tiltaksplikten

Dersom undersøkelser viser at barnet ikke opplever sitt barnehagemiljø som trygt og godt har barnehagen tiltaksplikt. Tiltaksplikten er plikten til å handle. Plikten innebærer å sette inn egnede tiltak, for å så langt det lar seg gjøre, sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø.

Egnede tiltak, er tiltak som:

- Er vurdert ut ifra barnets egne opplevelser og meninger om saken.
- Er vurdert ut ifra foreldre/ foresattes meninger om saken.
- Er begrunnet i gode undersøkelser og analyser.
- Er basert på en begrunnet barnets beste-vurdering.
- Er begrunnet i en konkret og faglig vurdering, og evidensbasert praksis.⁷

Tiltak på lavest mulige nivå

En gylden regel om tiltak er at tiltak skal være på lavest mulige nivå, og med minst mulig inngripen og ulempe.

Det er bedre å begynne på et lavt nivå og øke dersom behov.

Hyppe evalueringer hjelper oss å finne tiltak på riktig nivå.

Tenk: Hvilke små justeringer kan vi gjøre med tilfredsstillende effekt?

Dokumentasjonsplikten

Arbeidet med alle pliktene skal dokumenteres. Vi kan skille mellom dokumentasjon av aktiviteter og rutiner som omfatter flere barn, grupper eller hele barnehagen, og dokumentering av hva barnehagen har gjort i en enkelt sak, når aktivitetsplikten er utløst.

Dokumentasjon av aktiviteter og rutiner som omfatter flere barn vil ofte involvere følge med-plikten, undersøkelsesplikten og varslingsplikten. Her må barnehagen dokumentere hvordan:

- De følger med på om barna har et trygt og godt barnehagemiljø.
- De griper inn mot krenkelser.
- De varsler styrer.
- Styrer varsler barnehageeier ved alvorlige tilfeller.

Dokumentasjon av hvordan barnehagen skal oppfylle de ulike pliktene må gjøres tilgjengelig for alle ansatte i barnehagen, og vise hvordan styrer påser at rutiner og prosedyres gjennomføres.

I enkeltsaker hvor aktivitetsplikten er utløst må barnehagen dokumentere:

- Hvordan og når en har grepet inn mot krenkelser.
- Hvordan og når styrer ble varslet.
- Hvordan barnehagen har undersøkt saken og barnehagemiljøet til den enkelte.
- Hvordan involverte barn har blitt hørt.
- Informasjon fra andre barn eller parter.
- Begrunne egnede tiltak og hvilke tiltak som er satt inn.
- Hvordan hensynet til barnets beste er vurdert og ivaretatt.
- Hva og hvordan barnehagen evaluerer og justerer tiltak⁷.

Tiltaksplanen

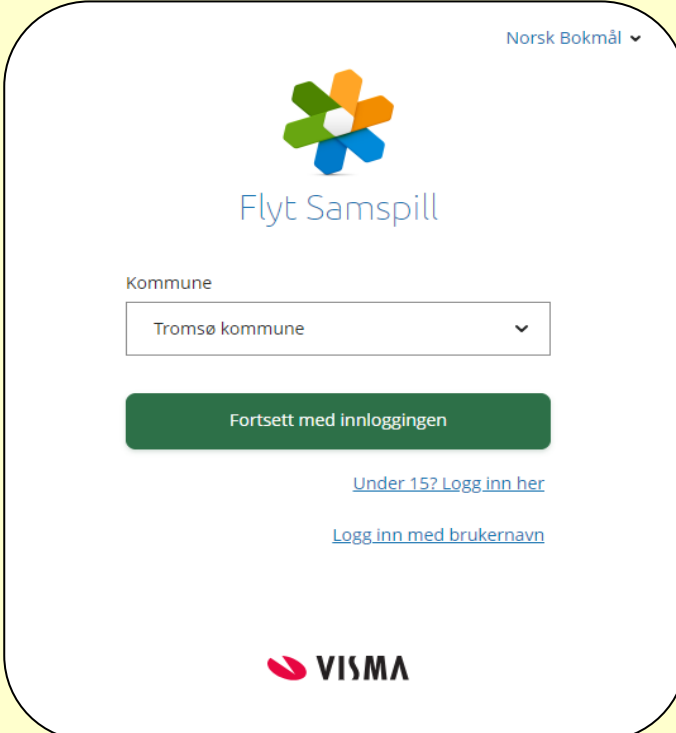
Når barnehagen setter inn tiltak skal disse dokumenteres i en egen skriftlig tiltaksplan. Tiltaksplanen skal minimum inneholde informasjon om:

- Hvilke problemer som skal løses.
- Hva barnehagen har planlagt å gjøre.
- Når og hvordan tiltakene skal gjennomføres.
- Hvem som skal gjennomføre tiltakene.
- Når tiltakene skal evalueres.⁷

Planen og andre personopplysninger skal lagres trygt og oppfylle forvaltningslovens krav. Barnehagen har rett og plikt til å behandle personopplysninger om barnet i barnehagen. Barnehageeier må sørge for at barnehagen har rutiner for hvordan denne typen planer skal opprettes og arkiveres. I Tromsø kommune utarbeider og dokumenterer vi tiltak i plattformen Flyt Samspill. Det skal ikke innhentes samtykke til at barnehagen utarbeider planen eller til at Flyt Samspill benyttes. Foreldre/ foresatte skal gis informasjon om Samspill og ha tilgang.

Et viktig formål med å lage en god tiltaksplan er å sikre enighet om problemstillingen når retten til å ha det trygt og godt er brutt. Videre skal det bidra til å trygge foreldre/ foresatte og barnet på at vi tar problemet på alvor. Planen skal vise at barnehagen setter inn egnede tiltak og at det jobbes kontinuerlig og systematisk for å gjenopprette retten til å ha det trygt og godt. Selv om foreldre/ foresatte skal være med på å medvirke i arbeidet med tiltaksplanen, er det barnehagen som er ansvarlig for tiltakene og som har det faglige ansvaret. Det er viktig å legge til rette for et godt samarbeidsklima preget av dialog, tillit og kontinuitet i kommunikasjonen. Tiltakene som iverksettes skal gjennomføres i, og i tilknytning til barnehagetiden. Barnehagen skal ikke sette inn tiltak utenfor barnehagearenaen i tiltaksplanen.

Tiltakene bør rettes mot opprettholdende faktorer eller årsaker til at barnet ikke opplever sitt barnehagemiljø som trygt og godt. Tiltakene skal evalueres hyppig og systematisk. Målet er å sikre at tiltakene virker etter hensikten, og hindre at tiden går, uten forbedringer. Virker ikke tiltakene etter hensikten eller ikke er tilstrekkelige for å nå målene, må vi vurdere nye tiltak eller justere tiltakene, slik at de får ønsket effekt.⁷

Norsk Bokmål ▾

Flyt Samspill

Kommune

Tromsø kommune ▾

Fortsett med innloggingen

[Under 15? Logg inn her](#)

[Logg inn med brukernavn](#)

Skjerpet aktivitetsplikt

Ved mistanke om eller kjennskap til at en ansatt krenker et barn utløses en skjerpet aktivitetsplikt, og det stilles strengere krav til varsling og tempo i saksgangen.

Dersom en som arbeider i barnehagen får mistanke om eller kjennskap til at en annen ansatt krenker et barn med eksempelvis utestenging, mobbing, diskriminering, vold eller trakassering skal dette meldes til styrer, og styrer skal umiddelbart varsle barnehageeier.

Dersom det er styrer som står bak krenkelsene, skal den som får mistanke om eller kjennskap til krenkelsene melde avviket selv.

Det er uakseptabelt at en som jobber i barnehagen krenker et barn. Dette fordi vi som jobber i barnehagen skal hindre at barn blir krenket og sørge for at alle barn har et trygt og godt barnehagemiljø. Videre har vi som ansatte i barnehagen en maktposisjon i forhold til barna, i kraft av vår rolle og stilling.

Hendelsen skal undersøkes grundig. Både barnets og den ansattes mening og oppfatning av situasjonen skal høres. Det er ikke barnets subjektive opplevelse som alene avgjør om en ansatt har opptrådt krenkende. Ytringer som er en del av et akseptabelt sosialt samspill, skal ikke regnes som krenkelser. Dette gjelder selv om et barn ut ifra sin egen subjektive opplevelse opplever ytringen som krenkende. Det må derfor gjøres en objektiv og helhetlig vurdering av hendelsen. Dersom man gjennom en objektiv vurdering konkluderer med at en krenkelse ikke har funnet sted, men barnet likevel opplever at barnehagemiljøet ikke er trygt og godt, har barnehagen plikt til å sette inn tiltak etter den alminnelige aktivitetsplikten.⁷

Informasjonsplikten

Barnehagen har plikt til å informere barn og foresatte om barnas rettigheter i kapittel 8, om aktivitetsplikten og om muligheten for å melde saken til barnehagemyndigheten. Hvis et barn eller foresatte ikke er fornøyd med hvordan barnehagen følger opp saken for at barnet skal få det trygt og godt, kan de melde fra til barnehagemyndigheten. Barnehagemyndigheten skal avgjøre om aktivitetsplikten er oppfylt. Dersom barnehagemyndigheten avgjør at barnehagen ikke har oppfylt aktivitetsplikten kan barnehagemyndigheten vedta hva barnehagen skal gjøre for å sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø.

Samarbeidsutvalget og foreldrerådet skal også holdes informert om alt som er viktig for barnehagemiljøet, og skal så tidlig som mulig tas med i arbeidet med barnehagemiljøtiltak. De har rett til innsyn i all dokumentasjon som omhandler det systematiske arbeidet som gjøres i barnehagen for å sikre barna et trygt og godt barnehagemiljø. Videre har de rett til å uttale seg og komme med fremlegg i alle saker som er viktig for barnehagemiljøet.⁷

Verktøykasse

I det følgende finner du ulike skjema, tips og oversikter over verktøy du kan bruke. Oversiktene er kortfattet og i skjemaform. For å kunne ta i bruk disse, må en sette seg grundig inn i metodikk og innhold. Det er ikke ment som en selvstendig formidling av fagstoff.

Oversiktsskjema aktivitetsplikten

Plikt	Ansvar	Hva	Dokumentasjonsplikten
Følge med plikten	Alle ansatte	Se og bli kjent med barna, benytt kartleggingsverktøy som sosiogram etc. og barnesamtaler Kartlegge det sosiale miljøet og relasjoner Samarbeide og samtale om våre observasjoner i kollegiet Risiko og sårbarhetsanalyser Observere i lek, både fri og ledet Følge spesielt med på særskilt sårbare barn Dokumentere observasjoner og samtaler	Observasjonsrutiner Notater fra barnesamtaler Notater fra observasjon Resultater fra kartlegginger
Gripe inn plikten	Alle ansatte	Ha nulltoleranse Grip inn umiddelbart Stopp krenkelser	Dokumentere/ registrere inngripen Register vold i Compilo
Varslingsplikten	Alle ansatte	Varsle styrer ved mistanke om at barn ikke har det trygt og godt Styrer dokumenterer varselet Varsle foreldre/foresatte	Dokumentasjon av varselet
	Alvorlige tilfeller	Styrer	Varsle barnehageeier gjennom Compilo
	Ansatte som krenker barn	Styrer	Varsle barnehageeier gjennom Compilo Skriftlig uttalelse fra ansatte
	Styrer krenker barn	Ansatt som har mistanke om kjennskap til krenkelsen	Varsle barnehageeier gjennom Compilo
Undersøkelsesplikten	Ansatte/ Pedagogisk leder	Samtale med barn Samtale med foresatte Samtale med andre Observere Kartlegge Analysere undersøkelsen	Referat fra samtaler og møter Kartlegginger Funn fra observasjoner Andre dokumenterte aktiviteter barnehagen har gjort for å undersøke barnehagemiljøet til barnet
Tiltaksplikten	Styrer i samarbeid med ansatt (e)	Formulere problemet Sette inn egnede tiltak	Tiltaksplan Referat fra samarbeidsmøte Evaluering av tiltak Referat fra evalueringsmøte(r) Dokumentene lages i Samspill

Steg 7: Ny normflyttende tendens

Prosessen starter på nytt på steg 2 i modellen. Nå testes og tøyes normene som allerede er flyttet og normalisert. Den eller de som er utsatt, blir utsatt for mer og mer krenkende handlinger, og får mindre spillerom. Legitimeringsprosessen forsterkes og blir sterkere hos alle parter. Situasjonen er i en svært alvorlig utvikling. I noen tilfeller byttes det på hvem som er nederst i det sosiale hierarkiet, og utsettes for mobbeatferd. Dette forsterker det negative sosiale samspillet.

Steg 6: Ansatte adopterer legitimering

Foreldre/ foresatte blir en del legitimeringsprosessen gjennom å bevisst eller ubevisst delta i fortellinger og narrativer om den andre som «mangler sosial kompetanse», «som ikke forstår det sosiale samspillet», som «er plagsom» eller «brysom», og forstyrrer de andres «gode lek og positive aktiviteter». Går i «ja men,»-fella, og bruker forklaringer som «Ja men, han er jo så...» eller «ja men, hun gjør jo så...» og bidrar dermed til å legitimere elevenes mobbeatferd.

Steg 5: Foreldre adopterer legitimering

Foreldre/ foresatte blir en del legitimeringsprosessen gjennom å bevisst eller ubevisst delta i fortellinger og narrativer om den andre som «mangler sosial kompetanse», «som ikke forstår det sosiale samspillet», som «er plagsom» eller «brysom», og forstyrrer de andres «gode lek og positive aktiviteter». Går i «ja men,»-fella, og bruker forklaringer som «Ja men, han er jo så...» eller «ja men, hun gjør jo så...» og bidrar dermed til å legitimere barns mobbeatferd.

Steg 4: Mobbeatferd og kollektiv legitimering

Mobbeatferd utvikler seg og rammer en eller flere barn. Ofte vanskelig å identifisere, ofte en del av et samspill preget av sosiale hierarkier, utdeling av mer og mindre fordelaktige sosiale roller og posisjoner, og mekanismer som skaper «oss og dem». Legitimering er å skape seg en årsak eller forståelse av at man har lov til å utsette andre for mobbing og krenkelser, selv om man egentlig vet at det ikke er akseptabelt. Kollektiv legitimering handler om at det er en utbredt forståelse av hvem dette kan ramme. Man legitimerer atferden gjennom det sosiale systemet man har skapt.

Steg 3: Normalisering av normbrytende atferd

En tendens til at barna har tatt styringen over normene, og har normalisert det vi definerer som normbrytende atferd. Viser ofte en holdning som «alle er med på det», «det er sånn vi er mot hverandre», «dere forstår ikke vår måte». Atferden tåkelegger krenkelser, og krenkelser normaliseres.

Steg 2: Normflyttende tendenser

Barn i vekst og utvikling tester, tøyer og utfordrer grenser og normer som en del av sin utforskning og utvikling. Dette er en del av naturlig og sunn utvikling, og en del av nødvendig øving, prøving og feiling. Lar seg i hovedsak styre og korrigere.

Steg 1: Trygt, godt og inkluderende læringsmiljø

Barna har et trygt og godt læringsmiljø som preges av kvaliteten i grønne fellesskap. De ledes av gode og forutsigbare strukturer, rutiner, forventninger, og trygge ansatte. Gruppen preges av et «vi-fellesskap», og det er plass til ulikhet og mangfold. Konflikter og uenigheter oppstår fra tid til annen som en del av det naturlige samspillet, og naturlig og nødvendig vekst og utvikling.

¹⁹ Omnimodellen.no: «Omni-trappa forklarer hva som skjer i det sosiale miljøet når det utvikler seg i en uønsket retning»

FFSS-skjema med hjelpespørsmål

Å fremme

Hvordan skal vi aktivt bidra til å danne fellesskap der alle barn kan delta og få en opplevelse av å høre til?

- Hvordan skal alle få mulighet til å vise frem sine kunnskaper, ferdigheter, interesser eller styrker i løpet av dagen?
- Hvordan skal alle oppleve mestring gjennom dagen?
- Hvordan kan vi legge til rette for positiv lek eller aktiviteter som alle kan delta i og føle seg velkommen i?
- Hvordan skal vi fremme opplevelsen av likeverd og gjensidig tilhørighet for alle?
- Hva trenger denne gruppa for å oppleve trygghet og forutsigbarhet gjennom barnehagedagen?

Hvilke konkrete tiltak eller strategier skal vi iverksette/kan vi bruke?

Å forebygge

Hvordan skal vi aktivt jobbe for å forebygge at retten til å ha det trygt og godt blir brutt?

Hvordan skal vi aktivt bidra til å hindre/reducere risikoen for at barn opplever mobbing og utenforskap?

- Hvem har større behov for voksentetthet, trygghet og forutsigbarhet?
- Er det noen som helt eller delvis opplever utrygge relasjoner, utenforskap eller svak tilhørighet?
- Er det noen som er mer utsatt enn andre for kommentarer, krenkelser, negative handlinger eller hendelser? Hvem er involvert?
- Hva skjer, hvor skjer det, hvordan skjer det? Hvordan skal vi hindre/reducere risikoen for at det skjer?

Hvilke konkrete tiltak skal vi iverksette?

Å stoppe

Hvordan skal vi aktivt håndtere nulltoleranse mot krenkelser? Hvilke strategier skal vi bruke for å gripe inn og stanse krenkelser?

- Hvordan kan mobbeatferd eller krenkelser se ut i gruppa vår?
- Hvilke strategier kan vi bruke for å gripe inn ved krenkelser?
 - Hvordan skal vi plassere oss?
 - Hva kan vi si?
 - Hva kan vi gjøre?
 - Hvordan skal vi følge opp?
- Hvordan skal vi følge opp krenkelser, med mål om å fremme ønsket sosial atferd og fremme sosial kompetanse i gruppa?

Å støtte

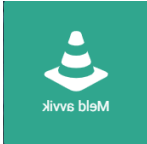

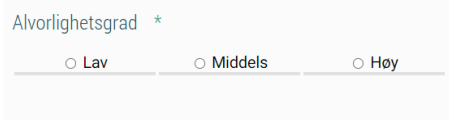
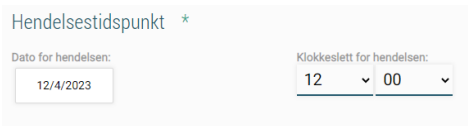
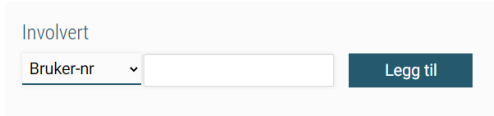
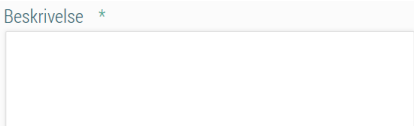
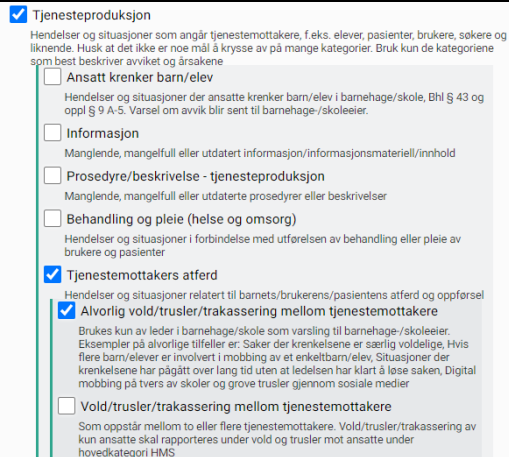
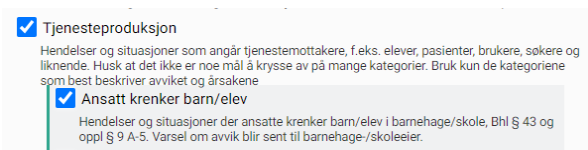
Hvordan skal vi aktivt håndtere nulltoleranse mot krenkelser? Hvilke strategier skal vi bruke for å gripe inn og stanse krenkelser?

- Hvem er de sårbare barna hos oss?
 - Hva gjøre dem sårbar?
 - Når er de sårbar?
 - Hvilke risikofaktorer finnes?
 - Hva trenger de av oss for å oppleve trygghet, mestring og tilhørighet i barnehagen?
 - Hvordan skal vi følge ekstra godt med på at disse barna har det trygt og godt gjennom barnehagedagen?

Forslag til innhold i dialogavtale

Hva	Hvordan	Ansvar
<p>Mål:</p> <p>Det er gjensidig, god og tillitsfull dialog og samarbeid mellom foreldre og barnehagen om arbeidet med barnets barnehagemiljø.</p> <p>Barnet, foreldre og barnehage jobber sammen for å skape en omforent forståelse av problemformulering, status og tiltak, der stemmene til alle aktører og parter blir hørt.</p> <p>Foreldre/ foresatte og barnet føler seg trygget på at barnet blir tatt godt vare på i barnehagetiden.</p>		
<p>Barnehagen og foreldre/ foresatte og barnet gjennomfører hyppige og regelmessige evalueringsmøter.</p> <ul style="list-style-type: none"> Gjennomføring og måloppnåelse i tiltaksplanen er hovedfokus på møtene. Evalueringsmøtene har som hensikt å sikre at tiltakene gjennomføres og har virkning som ønsket, og leder mot måloppnåelse. Tiltak som ikke virker etter hensikt endres eller justeres fortløpende og ved behov, i forståelse mellom barnehage og foreldre. 	<p>Anbefaler møter hver 14. dag i en innledende fase, inntil tiltak begynner å virke etter hensikt og det er enighet om at barnets barnehagemiljø bedres.</p> <p>Anbefaler møter hver 3. – 4. uke når partene er enig i at tiltak virker etter hensikt og det er ro og bedring i barnets barnehagemiljø. Møtehyppighet opprettholdes inntil saken avsluttes.</p> <p>Møtenes agenda er systematisk evaluering av gjennomføring av tiltak og virkning.</p> <ul style="list-style-type: none"> Måloppnåelse og status i dag? Virker tiltakene etter hensikt? Hvilke endringer, forbedringer eller justeringer trenger vi? Referat gjennomgås og deles med deltakere. 	<p>Barnehagens ledelse kaller inn til møter. Møter ledes av styrer eller pedagogisk leder.</p> <p>Dette er avklart og avtalt på forhånd.</p> <p>Møteleder styrer ordet og sørger for at alle kommer til ordet, og holder seg til møtets mål og agenda.</p>
<p>Foreldre/ foresatte får oppdatering fra Barnehagen om hvordan barnet har det i barnehagen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ved uønskede eller uheldige hendelser i barnehagen ringer barnehagen hjem til foreldrene samme dag. Ved hendelser/ stemningsleie/ situasjoner som kan påvirke barnets fungering og behov for oppfølging/ støtte i barnehagen, gir foreldrene melding til barnehagen samme dag. Barnet har god oversikt over hvilken kontakt barnehagen har med hjem, og hjem har med barnehagen. 	<p>Pedagogisk leder (eller annen ansatt, dersom det er relevant) gir faste og regelmessige tilbakemeldinger om hvordan barnet har det i barnehagen. Det avtales plattform, tidspunkt og ønsket innhold i tilbakemeldingene.</p> <p>Barnehagen, foreldre/ foresatte og barnet lager en avtale om hvordan foreldre/ foresatte skal få beskjed dersom det skjer noe uønsket eller uheldig i barnehagen, som de skal ha beskjed om.</p> <p>Barnehagen, foreldre/ foresatte og barnet lager en avtale om hvordan foreldre/ foresatte skal informere barnehagen om faktorer barnehagen trenger å vite om barnet.</p>	<p>Pedagogisk leder</p> <p>Foreldre/ foresatte</p>

Hvordan varsle barnehageeier om alvorlige krenkelser eller mistanke om/kjennskap til at ansatt krenker barn

1	Gå inn på Compilo Kvalitet Finnes på skrivebordet	
2	Trykk på <i>Meld avvik</i>	
3	Legg inn <i>Emne</i> for avviket. F.eks. mobbing av barn	
4	Velg <i>Alvorlighetsgrad</i> ; lav, middels eller høy. Kriterier for de ulike gradene beskrives når du trykker på dem. En alvorlig hendelse betyr ikke automatisk at det er høy alvorlighetsgrad. Les derfor gjennom kriteriene.	
5	Fyll inn <i>tidspunkt</i> for hendelsen	
6	Fyll inn om <i>andre personer</i> har vært involvert i hendelsen	
7	Legg inn en <i>konkret beskrivelse</i> av hendelsen uten at vedkommende hendelsen omhandler kan gjenkjennes.	
8	<p>Ved varsling av alvorlige tilfeller haker styrer av for hendelsestypen «<i>Tjenestemottakers atferd og alvorlig vold/trusler/trakassering mellom tjenestemottaker</i>».</p> <p>Dersom avviket allerede er meldt i Compilo under en annen hendelsestype, skal styrer ikke melde nytt avvik, men endre avviket til korrekt hendelsestype. Dette må gjøres før avviket lukkes.</p>	
9	<p>Ved varsling av ansatte som krenker barn haker styrer av for av for <i>Ansatt krenker barn/elev</i>.</p> <p>Dersom styrer selv er part i saken, skal den som får mistanke om eller kjennskap til krenkelsene melde avviket.</p>	

Sjekkliste aktivitetsplikten ansatte

Gjennomføring			Aktiviteter	Egne kommentarer
Ok	I gang	Ikke		
			Jeg vet hvordan varsle barnehageeier gjennom Compilo. Jeg kan finne veilederen til et trygt og godt barnehagemiljø i Compilo.	
			Jeg har deltatt på en årlig gjennomgang av aktivitetsplikten og barnehagens prosedyrer og rutiner knyttet til aktivitetsplikten.	
			Jeg har rutiner for hvordan jeg aktivt følger med på hvordan barna har det i barnehagen.	
			Jeg jobber systematisk for å oppsøke kunnskap om hvordan barna har det i barnehagen og opplever sitt barnehagemiljø.	
			Jeg har lav terskel for å undersøke saken nærmere, dersom jeg lurer på om et barn har det trygt og godt eller ikke.	
			Jeg er åpen og tilgjengelig for å ta imot bekymringer fra både barn og foreldre/ foresatte om hvordan barn(a) har det.	
			Jeg har en oversikt over sårbare barn, som jeg og mine kolleger må følge ekstra godt med på.	
			Jeg har en oversikt over hvordan mobbeatferd og krenkelser kan se ut i.	
			Jeg har øvd sammen med mine kolleger på ulike strategier jeg kan bruke når jeg må gripe inn i ulike former for krenkelser og uønsket atferd.	
			Vi har en felles forståelse i kollegiet for de normene og reglene vi håndhever, hvordan vi håndhever dem og hvordan vi er konsekvente.	
			Jeg vet hvordan jeg skal varsle, dersom jeg er bekymret for barnehagemiljøet til et eller flere barn.	
			Jeg er kjent med hvordan jeg varsler barnehageeier, dersom jeg er bekymret for at styrer krenker et barn.	
			Jeg vet hva jeg skal gjøre og hva som er mitt ansvar når aktivitetsplikten er utløst.	
			Jeg vet hvordan jeg oppretter en aktivitetsplan i Samspill.	
			Jeg er godt kjent med barnehagens rutiner og prosedyrer for dokumentasjon av arbeid med aktivitetsplikten. Hva skal jeg dokumentere, hva trenger ikke dokumentere, hvor skal det dokumenteres og hvem har ansvar?	

Sjekkliste aktivitetsplikten styrer

Gjennomføring			Aktiviteter	Egne kommentarer
Ok	I gang	Ikke		
			Barnehagen har rutiner for at alle ansatte årlig gjennomgår og øver på å oppfylle aktivitetsplikten.	
			Barnehagen har rutiner for gjennomgang av aktivitetsplikten med alle nyansatte som tilkommer i løpet av barnehageåret.	
			Barnehagen har rutiner/ prosedyrer som viser hvordan barnehagens ansatte oppfyller følge med-plikten gjennom hele barnehagedagen.	
			Barnehagen har rutiner/ prosedyrer som viser hvordan barnehagens ansatte oppfyller gripe inn-plikten og varslingsplikten.	
			Alle barnehagens ansatte er godt kjent med pliktene etter kap. 8 i barnehageloven, og vet hvordan de skal jobbe for å oppfylle dem.	
			Barnehagen har et system for å motta varsler etter varslingsplikten, og følge disse opp på en systematisk måte.	
			Barnehagen har et system for å motta varsler fra renholdspersonell, vaktmester og annet personell når de er bekymret for barns barnehagemiljø.	

Sjekkliste aktivitetsplikten barnehageeier

Gjennomføring			Aktiviteter	Egne kommentarer
Ok	I gang	Ikke		
			Barnehageeier sørger for at barnehagens ledelse har tilstrekkelig kompetanse i arbeidet med barnehagemiljøet.	
			Barnehageeier har rutine/ prosedyre for varsling til barnehageeier, og følger opp disse på en forsvarlig måte.	
			Barnehageeier har rutiner/ prosedyrer for hvordan følge opp §§ 42-43 saker som varsles til barnehageeier.	
			Barnehageeier sørger for å holde maler og veiledninger til bruk i Samspill oppdatert og tilgjengelig.	
			Barnehageeier sørger for årlig opplæring av renholdspersonale, vaktmestertjeneste og annet personell i følge med-plikten, gripe inn-plikten og varslingsplikten.	
			Barnehageeier fører årlig oversikt over antall §§ 42-43 saker, og alvorlighet.	
			Barnehageeier har rutiner/ prosedyrer for oppfølging av saker som meldes til barnehagemyndighet.	
			Barnehageeier fører oversikt over antall saker til barnehagemyndighet.	

Rutine for å forebygge krenkende atferd og mobbing

Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.

(§ 41 og § 42 i Barnehageloven)

	TILTAK	NÅR	ANSVAR	VERKTØY
1	Personalet er aktive i barns lek for å støtte og veilede i barnas utvikling	Kontinuerlig	Alle ansatte	Omni
2	Informasjon om tema (planer og rutiner) på personalmøte	Høst	Fagleder	Omni
3	Info om tema (planer og rutiner) på foreldremøte	Høst	Fagleder/ped.leder	Omni
4	Nye foreldre informeres om planer og rutiner på vårens foreldremøte for nye foreldre	mai/juni	Fagleder/Ped.leder	Omni
5	Kontinuerlig observasjon, samtaler med barn og vurdering av barns psykososiale miljø	Avd/basemøter, personalmøter, fagdager	Ped.leder/fagleder	Barnesamtaler Loggbok, Kartleggings- og refleksjonsverktøy, ROS-analyser etter sjekklister
6	Foreldremedvirkning; daglig kontakt, foreldresamtaler og foreldremøter. SU.	Kontinuerlig, høst og vår.	Ped.leder	Foreldresamtalskema.
7	Personalet deltar på temamøter, personalmøter fagdager o.l. som omhandler psykososialt miljø	Etter årets møteplan	Fagleder	Omni Pedagogisk årshjul
8	Evaluere å revidere rutiner og skjemaer	Årlig	Lederteamet	Pedagogisk årshjul.

Rutine for å avdekke krenkelses og mobbing

Barnehagen skal ikke godta krenkelses som for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelses.

(§41 barnehageloven)

Alle som arbeider i barnehage skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det (§42 barnehageloven)

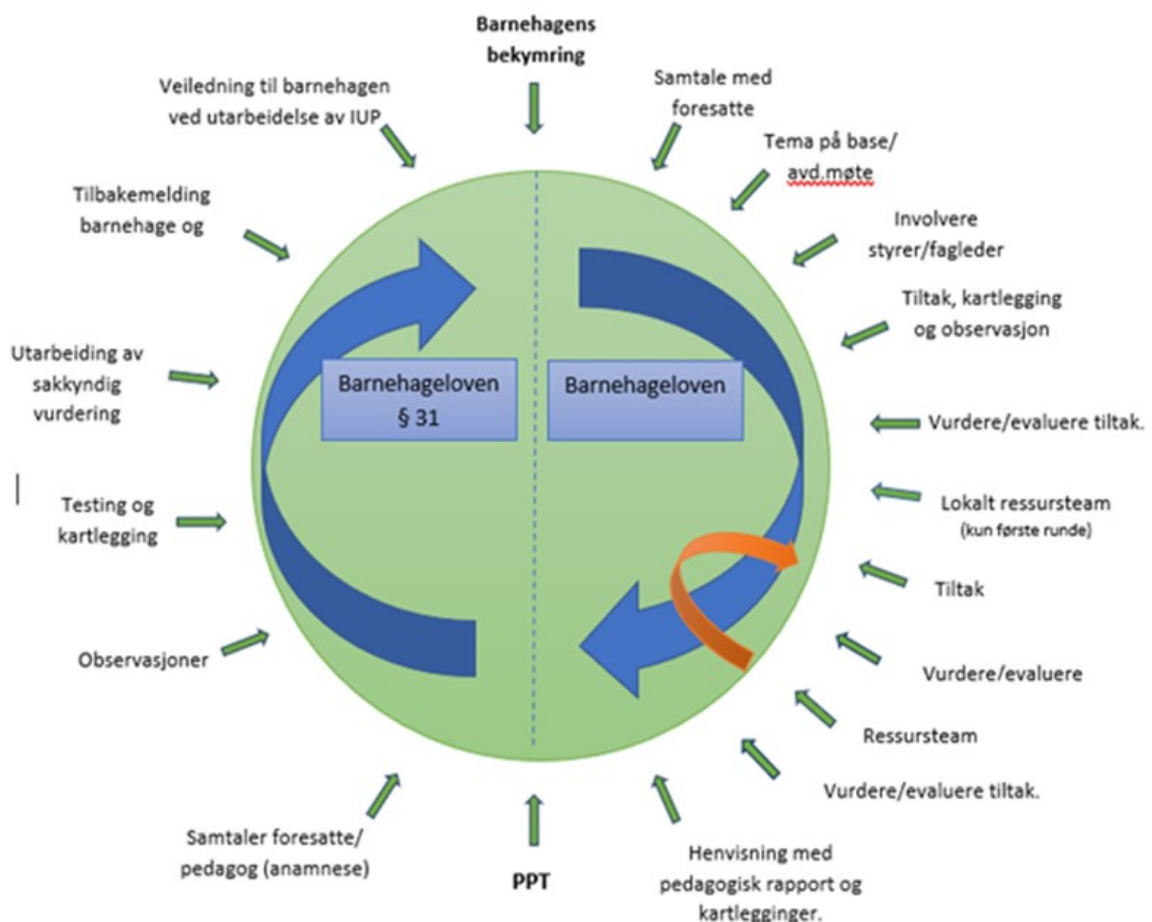
HVA	NÅR	ANSVAR	VERKTØY
Årlig trivselssamtale med alle 3, 4- og 5-åringer. Tema: trivsel, vennskap, tilhørighet	Høst/vår	Ped.leder/bhg.lærer	Samtaleskjema Sharepoint
Foreldresamtaler 2 ganger i året	Høst og vår og ved melding om bekymring fra foreldrene eller bekymring etter observasjoner i barnehagen	Ped.leder/bhg.lærer	Foreldresamtalskjema Sharepoint
Relasjonskartlegging barn -barn, barn-ansatt (kartleggingsverktøy)	Høst og vår	Ped.leder	Sosiogram Kontaktbarometer Observasjonsskjema BTI Vennetoget
Lek og samspillsobservasjon av enkeltbarn og barn i gruppe – inne og ute	Kontinuerlig og systematisk.	Ped.leder	Observasjonsskjema lek/samspill
Gjennomgang av observasjoner og sosiogram	Høst og vår	Ped.leder	
Rosanalyser: -Hvor utestenging og krenkelses kan skje inne og ute. -Sårbare barn	Hver høst	Ped.leder/Lederteam	Rosanalyseskjema på Sharepoint

Rutine for å håndtere krenkelser og mobbing

Når mobbing eller krenkende atferd er observert, eller informert om av barn, ansatte, foreldre eller andre.

HVA	ANSVAR	VERKTØY
<p>Ansatte må ta ansvar for situasjonen og straks stoppe krenkelsen.</p> <p>Den som oppdager en situasjon/får informasjon om at et barn ikke har det bra må straks informere pedagogisk leder.</p> <p>Varsle fagleder umiddelbart og vurder hvilke støtte ledelsen ev. skal gi.</p> <p>Enhetsleder varsles ved alvorlige tilfeller.</p>	<p>Den som observerer/har oppdaget at det skjer, eller mottar varsel</p>	<p>Logg startes</p> <p>Varslingskjema ved krenkelser</p>
<p>Foreldre informeres om situasjonen</p> <p>Dersom det er foreldrene som har varslet om krenkelser eller mobbing, innkalles det til en samtale snarest.</p>	<p>Ped.leder/fagleder</p>	<p>Referat</p>
<p>Personalet drøfter informasjonen på <u>først-kommende</u> avdelings- /basemøte, evt. framskynder møte.</p> <p>Beskriv situasjonen</p> <p>Utarbeid en problemstilling</p> <p>Utarbeid en målsetting</p>	<p>Ped.leder. Fagleder skal delta i møtet</p>	<p>Dokumentasjon av aktivitetsplikten</p> <p>PP-presentasjon fra Ann-Tone</p>
<p>Avklare hvilke undersøkelser som skal gjennomføres, for eksempel:</p> <p>Samtaler (barn, foreldre og ansatte)</p> <p>Observasjoner</p> <p>Kartlegginger</p>	<p>Ped.leder</p>	<p>Samtaler</p> <p>Observasjoner</p> <p>Kartlegginger</p>
<p>Analyse av det som kommet frem i undersøkelsene, ut fra:</p> <p>Det konseptuelle perspektivet</p> <p>Aktørperspektivet</p> <p>Individperspektivet</p> <p>Dersom undersøkelsene/analysen avdekker at barnehagen må sette i verk tiltak, må det utarbeides en aktivitetsplan.</p> <p>NB! I noen tilfeller er det behov for strakstiltak, da opprettes aktivitetsplanen i Samspill i første møte med foresatte.</p>	<p>Ped.leder/fagleder</p>	<p>PP-presentasjon om pedagogisk analyse fra Ann-Tone</p> <p>Aktivitetsplan</p>

<p>Involverte foreldre innkalles til samtale så raskt som mulig, <u>senest innen en uke.</u></p> <p>Del observasjoner, analysen og barnehagens vurderinger Opprett en aktivitetsplan med aktuelle tiltak i samarbeid med foreldrene Legg en plan for evaluering og oppfølging</p> <p>Foreldre skal ikke ha informasjon om andres barn og navn på barn skal anonymiseres.</p>	<p>Ped.leder/fagleder</p>	<p>Referat Aktivitetsplan Vurder om denne også skal opprettes i Samspill</p>
<p>Planlagte tiltak prøves ut og vurderes innen <u>tre uker.</u> Nytt møte med foreldre og evt. samtaler med barna etter dette. Avklare om tiltakene skal fortsette eller evt. sette i verk andre tiltak.</p>	<p>Pedagogisk leder sammen med aktuelle foreldre</p>	<p>Tiltaksdelen i aktivitetsplanen fylles ut</p>
<p>Evaluering og oppfølging Dersom man etter 4 til 6 uker ikke ser resultater av nye iverksatte tiltak, bør man vurdere om saken bør meldes til enhetens ressursteam, enten som system eller individsak. Foreldre skal informeres om dette tidlig i forløpet</p>	<p>Fagleder/ped.leder</p>	<p>Aktivitetsplan</p>

Ressurser

I Tromsø kommune har vi flere ressurser og enheter som det kan være nyttig å kjenne til i arbeidet med barnas barnehagemiljø:

Tidlig tiltaksprat med PPT

Hva kan de bidra med: En uformell samtale der vi ønsker å bidra med tips og råd på et tidlig tidspunkt. Tema kan være alt fra litteraturtips til hvordan inkludere barn/elever med oppmerksomhet - eller språkvansker i samlingsstund/undervisning.

Arbeidsformer: Hver uke vil fire fagpersoner fra PPT, to fra barnehage og to fra skole sette av tid til samtaler på inntil 15 min.

Hvordan opprette kontakt: Skriv inn på ønsket tidspunkt i kalenderen med *fornavn*, *telefonnummer* og et stikkord om *tema* for samtalen så ringer vi deg opp. Kalenderen finner du i SharePoint-området *Ressursområde for tilpasset opplæring, spesialundervisning og intensiv opplæring*.

Pedagogiskpsykologisk tjeneste

Hva kan de bidra med: Deltar hver 4.–6. uke i enhetens ressursteam. Bidrar med råd, veiledning og faglig drøfting i saker som barnehagen tar opp. I tilfeller hvor barn som ikke har det trygt og godt i barnehagen også har fagperson hos PPT, kan de også bidra med råd og veiledning i individsaker.

Arbeidsformer: Ressursteam møter. Sakkyndig arbeid i individsaker. Råd og veiledning.

Hvordan opprette kontakt: Melde inn sak til fagleder og enhetsleder.

Læringsmiljøteamet

Hva kan de bidra med: Bidrar i arbeidet med ulike former for læringsmiljø saker, fortrinnsvis på systemnivå, men også i krevende individsaker. Bidrar med observasjon, råd, veiledning, analyse og annet relevant arbeid.

Arbeidsformer: Observasjon, konsultasjon, råd, veiledning, samarbeid, analyse og andre relevante arbeidsformer, tilpasset sak.

Hvordan opprette kontakt: Sende systemhenvisning PPT, ringe eller sende mail til medlemmer i LM-teamet. Lav terskel for å opprette kontakt.

Avdeling oppvekst, utdanning og kultur/ barnehagefaglige rådgivere

Hva kan de bidra med: Råd og veiledning i ulike systemer, avviksføring og lignende.

Arbeidsformer: Telefon, konsultasjon, møter.

Hvordan opprette kontakt: Ringe eller sende mail.

Helsesykepleiere:

Hva kan de bidra med: Helsetilbud til barn og ungdom. Formålet er, i samarbeid med foresatte, å fremme barns helse, trivsel og læring.

Arbeidsformer: Råd til foreldre og foresatte, videreformidle informasjon om støttetjenester og foreldreveiledningskurs, deltar i enhetens ressursteam, henviser ved behov.

Kontakt: Telefon, e-post, ringe helsestasjonen for å avtale kontakt.

Ressursenteret

Hva kan de bidra med: «Dør inn» til hjelpetjenestene i kommunen. Gir råd, veiledning, kartlegger og følger opp henvendelser som gjelder barn og ungdom i alderen 0–23 år. Tilbyr ingen egne tiltak eller tjenester, men kobler på andre instanser ved behov.

Arbeidsformer: Råd og veiledning over telefon og e-post. Kan også tilby fysiske møter ved behov.

Hvordan opprette kontakt: Telefon eller e-post

Lavterskelteamet

Hva kan de bidra med: Rask psykisk helsehjelp til barn og unge mellom 0–18 år.

Arbeidsformer: Telefonkonsultasjon, kartlegger og vurderer psykisk helsetilstand, samtaletilbud til barn og ungdom, delta i møter med barn, ungdom, foresatte, lærere eller andre fagpersoner.

Hvordan opprette kontakt: Telefon eller e-post.

Tilgjengelige ressurser utenfor Tromsø kommune:

Mobbeombudet

Hva kan de bidra med: Passe på at alle barn og elever i barnehage, grunnskole og videregående opplæring har et godt psykososialt barnehage og skolemiljø.

Arbeidsformer: Snakker med elever som opplever at det ikke er trygt og godt, veileder og består i å løse utfordringer, arrangerer og bidrar på kurs, temakvelder og veiledning.

Hvordan opprette kontakt: Digitalt henvendesskjema, telefon eller e-post.

Andre tilgjengelige ressurser:

- Omnimodellen
- Veiledning til bruk av barnekonvensjonen i saksbehandlingen
- Barnehagemiljø Udir
- Kompetansepakke om trygt og godt barnehagemiljø
- SharePoint-området 0365 - Ressursområde språk og sosial kompetanse
Her finner du:
 - Se meg! Lik meg! Lær meg!
 - Kompetansepakker/ tiltakspakker språk og sosial kompetanse
 - Henvisning PPT
 - Retningslinjer ressursteam
 - Læringsmiljøteamet
 - Tidlig tiltaksprat PPT
 - Veileder for støttetiltak i barnehage

Andre skjema på compilo:

- Logg ved varsel om utrygt læringsmiljø ihht. §§ 41-43
- Dokumentasjon av aktivitetsplikten etter §§ 42 og 43

Litteratur

- Bahn, Henning (2013) *Organisasjonskultur: En begrepsavklaring*, Tidsskrift for Norsk psykologforening, hentet fra <https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2013/04/organisasjonskultur-en-begrepsavklaring> (25.02.21 klokken 12.03)
- Eriksen, Ingunn Marie og Lyng, Selma Therese (2018) *Elevenes psykososiale miljø. Gode strategier, harde nøtter og blinde flekker i skolemiljøarbeidet*, Fagbokforlaget
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen), 1989, artikkel 2, 3, 6,12 og 16
- Guvå, Gunilla (2007) *Fra jeg til vi. Gruppeutvikling i barnehage og skole*
- Grunnloven, 1814, §! 104, 109
- Hansen, Helle Rabøl (2021), *Parentesmetoden*, Kommuneforlaget
- Lund, Ingrid, Helgeland, Anne og Kovack, Velibror Bobo (2017), *På vei mot forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv*, hentet fra www.utdanningsforskning.no (03.08.23 klokken 12.00)
- Nordahl, Thomas og Hansen, Ole (2012) *Dette vet vi om pedagogisk analyse*, Gyldendal
- Restad, Frode og Sandsmark, Jorun (red)(2021) *Mobbeforskning i et fellesskapsperspektiv. Nye stemmer i praksis*, Kommuneforlaget
- Roland, Erling (2014), *Mobbingens psykologi*, Universitetsforlaget
- Støen, Janne, Fandrem, Hildegunn og Roland, Erling (red)(2018) *Stemmer i mobbesaker*, Fagbokforlaget
- Utdanningsdirektoratet (2017) *Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehage, skolemiljø, mobbing og andre krenkelses*
- Utdanningsdirektoratet (2020), *Samarbeid mellom hjem og skole*, sist endret 13.06.20, hentet fra www.udir.no (03.08.23 klokken 12.00)
- Lov om barnehager (barnehageloven)LOV-2005-06-17-64 , Kunnskapsdepartementet
- Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (Opplæringsloven) LOV-1998-07-17-61, Kunnskapsdepartementet
- Overordnet del av læreplanen – verdier og prinsipper for grunnopplæringen
- Rammeplan for barnehager, gjeldene fra 01.08.17, Utdanningsdirektoratet
- ReddBarna (u.å) *Hva er barnekonvensjonen?* Hentet 01.08.2023 fra <https://www.reddbarna.no/vart-arbeid/barns-rettigheter/hva-er-barnekonvensjonen/>
- Rundskriv Skolemiljø Udir-3-2017, sist endret 06.07.2020 Regelverkstolkningar frå Udir
- Omnimodellen: (u.å) Steg 3: *Normalisering av normbrytende atferd* Hentet 15.03.23 fra <https://omnimodellen.no/om-modellen/omni-trappa/steg-3-normalisering-av-normbrytende-adferd/>
- Omnimodellen: (u.å) *Omni-trappa forklarer hva som skjer i det sosiale miljøet når det utvikler seg i en uønsket retning* Hentet 15.03.23 fra <https://omnimodellen.no/om-modellen/omni-trappa/>
- Wang, Ming-Te og Degol, Jessica L. (2016) *School climate: A review of the construct, measurement, and impact on student outcomes*. Educ Psychol Rev 28, 315–352 (2016)
- FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), www.regjeringen.no

